

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Veronika Kundelová

Svěřenské nástupnictví

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 27. 2. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 109 442 znaků včetně mezer.

Veronika Kundelová

V Praze dne 27. 2. 2018

Děkuji panu prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří mi byli velkou oporou a za jejich podporu během celého mého studia.

Obsah

1.	ÚVOD.....	6
2.	VZNIK SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ A JEHO VÝVOJ	8
2.1	Římské právo.....	8
2.2	Právo ve středověku.....	10
2.3	Obecný občanský zákoník	12
2.4	Občanský zákoník z roku 1950	15
2.5	Občanský zákoník z roku 1964	16
2.6	Příprava rekodifikace občanského práva a nový občanský zákoník	17
3.	VÝZNAM INSTITUTU SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ A JEHO SYSTEMATICKÉ ZAŘAZENÍ DO OBČANSKO-PRÁVNÍHO KONTEXTU	20
3.1	Obecný výklad	20
3.2	Výhody a nevýhody svěřenského nástupnictví, jeho praktické využití a smysl	20
3.2.1	Pozitivní stránka svěřenského nástupnictví	21
3.2.2	Negativní stránka svěřenského nástupnictví	22
3.3	Zařazení do občansko-právního kontextu.....	23
3.4	Základní pojmy a související instituty.....	25
3.4.1	Pozůstalost	25
3.4.2	Ležící pozůstalost	25
3.4.3	Závěť.....	25
3.4.4	Svěřenský fond	27
3.4.5	Náhradnictví.....	28
3.4.6	Odkaz.....	29
4.	SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU ..	31
4.1	Vznik svěřenského nástupnictví.....	32
4.1.1	Povolání následného dědice	33
4.1.2	Povolání dědice, který v době smrti zůstavitele ještě není.....	33
4.1.3	Zůstavitel povolá dědice s podmínkou.....	34
4.1.4	Zůstavitel povolá dědice s doložením času (§1513 OZ)	34
4.2	Subjekty svěřenského nástupnictví.....	34
4.2.1	Dědická způsobilost.....	35

4.2.2	Práva a povinnosti subjektů svěřenského nástupnictví	36
4.3	Předmět svěřenského nástupnictví.....	39
4.4	Zánik svěřenského nástupnictví.....	39
4.4.1	Neexistence svěřenských nástupců	40
4.4.2	Nenastal případ, pro který bylo svěřenské nástupnictví zřízeno	40
4.4.3	Uplynutí 100 let od zřízení svěřenského nástupnictví	41
4.4.4	Zánik svěřenského nástupnictví v rozsahu povinného dílu.....	41
4.4.5	Potomci způsobilí dědit.....	42
4.4.6	Požizovací nezpůsobilost z důvodu omezení svéprávnosti soudem	42
4.4.7	Zánik svěřenského nástupnictví nabytím dědictví osobou, která neexistovala v době zůstavitelovy smrti	43
5.	PROCESNÍ ÚPRAVA SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ.....	44
5.1	Nabytí pozůstalosti následným dědicem	44
5.2	Zápis svěřenského nástupnictví	49
5.2.1	Věci zapsané ve veřejném seznamu.....	49
5.2.2	Věci nezapsané ve veřejném seznamu	50
6.	PRÁVNÍ ÚPRAVA SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH	52
6.1	Obecně	52
6.2	Rakouská republika	52
6.3	Spolková republika Německo.....	53
7.	ZÁVĚR	55
	Seznam zkratk	58
	Seznam použitých zdrojů	59
	Abstrakt.....	63
	Abstract.....	64
	Klíčová slova	65
	Keywords.....	65

1. ÚVOD

Svěřenství v různých podobách je používáno napříč všemi historickými obdobími téměř dva tisíce let. Jejich počátek můžeme spatřit již ve starém Římě, a to v podobě fideikomisu pro správu majetku. Návrat svěřenství do českého právního řádu v podobě svěrenského nástupnictví, tak není ničím překvapivým, jelikož je logickým důsledkem návratu naší země do okruhu civilizace, k němuž po celá staletí patřila.

Svěrenské nástupnictví ve svých různých dobových a místních podobách patřilo k užitečným a oblíbeným nástrojům správy majetku k dosažení určitých cílů a záměrů dle zůstavitelovy vůle. Jeho smyslem bylo především udržení celistvosti a nezcizitelnosti rodinného majetku při jeho předávání následujícím generacím. Tuto podobu mezigeneračního nástroje si institut svěrenského nástupnictví udržel dodnes a jeho hlavní podstatou je udržení rodinného majetku i po zůstavitelově smrti v kruhu rodinném či v kruhu někoho blízkého, a to především z důvodu, aby majetek zůstavitele nepřipadl státu.

Různé podoby svěrenského nástupnictví se vyskytovaly na území českého státu od středověku až do úplného zrušení občanským zákoníkem z roku 1964.

Dne 22. března 2012 vstoupil v platnost zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který nabyl účinnosti 1. ledna 2014 a znovuzavedl do našeho právního řádu institut svěrenského nástupnictví, kterým se zabývá má diplomová práce.

Jak již bylo řečeno výše, současná právní úprava tohoto institutu je nová, ale z hlediska historického vývoje je svěrenské nástupnictví institutem známým. Můžeme konstatovat, že se jedná o moderní ekvivalent různých historických forem svěrenství. Současná právní úprava svěrenského nástupnictví se historií velmi inspirovala.

V jednotlivých částech této diplomové práce se zabývám nejdříve vznikem svěrenského nástupnictví, jeho vývojem a jeho různými podobami, ve kterých se tento institut vyskytoval v jednotlivých historických obdobích.

V dalších částech této práce se věnuji současné právní úpravě svěrenského nástupnictví, a to jak úpravě hmotněprávní, tak procesněprávní. V této diplomové práci

nechybí ani polemizování o podstatě a významu tohoto institutu jak z pozitivní, tak z negativní stránky. Součástí třetí kapitoly je také seznámení s instituty soukromého práva, především práva dědického, které s institutem svěřenského nástupnictví určitými společnými rysy či jinými důvody souvisí a pomohou tak tento institut osvětlit.

Poslední částí této diplomové práce je porovnání s právními řády Německa a Rakouska, které institut svěřenského nástupnictví ve svých právních rádech rovněž upravují. Porovnání s těmito právními řády jsem zvolila nejenom z důvodu toho, že Rakousko a Německo jsou našimi sousedy a součástí střední Evropy stejně jako Česká republika, ale i z důvodu historie, kde jsme již z těchto jejich právních úprav čerpali.

Tuto diplomovou práci lze považovat za úvod do problematiky institutu svěřenského nástupnictví a obnovení vědomostí o jeho vzniku a vývoji. Slouží však především k lepšímu pochopení nově zavedeného institutu svěřenského nástupnictví, který slouží aktuálním potřebám dnešní společnosti.

2. VZNIK SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ A JEHO VÝVOJ

2.1 Římské právo

Stejně jako velká část občanského práva, které vznikalo před necelými třemi tisíci let ve starém Římě, tak i dědické právo má své kořeny v římském právu. Občanský zákoník tehdy neexistoval, byla však zpracována obecná právní pravidla římskými právníky. Již v římském právu můžeme najít možnost dědění dle zákona či podle testamentu. Počátky intestátní i testamentární posloupnosti jsou z doby před vydáním Zákona 12 desek. Dědici nabyli dědictví již okamžikem úmrtí zůstavitele. Tehdejší právo neznalo možnost odmítnutí dědictví.

Nejstarší intestátní posloupností v římském právu je posloupnost po otci rodiny (*pater familias*). Dědily zde osoby, které byly bezprostředně podřízeny jeho moci, tedy především děti a manželka. Po vydání Zákona 12 desek se tato intestátní posloupnost rozšířila, a pokud zůstavitel neměl nejbližší přímé dědice, přešlo dědické právo na nejbližšího agnáta.¹ Hlavním prvkem takového dědění bylo především udržení majetku v kruhu rodiny, aby nepřipadl majetek někomu cizímu – tento prvek můžeme ve vzdálenější podobě vidět i u institutu svěřenského nástupnictví, jehož smyslem je právě i to, aby se majetek udržel v rodinném kruhu a nepřipadl jako odúmrt' státu.

V římském právu se však postupně vyvíjela i testamentární posloupnost a důraz zde byl kladen hlavně na zůstavitelovu vůli. Současně se objevuje také institut svěřenského nástupnictví, který byl známý pod latinským názvem *fideicommissum* – tedy něco, co je něčí poctivosti či věrnosti svěřeno. Tento institut vznikl zpočátku jako naprosto neformální, kde zůstavitel ve svém testamentu vyjádřil přání, aby dědic po jeho smrti tento jeho majetek spravoval a po určité době předal další osobě. Zůstavitel mohl v testamentu povolat i dědice náhradního, jinak také substituta, pokud původně povoláný dědic testamentární listinou dědictví nenabyl.² Ačkoliv zde má tento institut jinou formu než v pozdějších letech, určité

¹ Agnátské příbuzenství je příbuzenství spojené otcovskou nebo manželskou mocí.

² SCHELLE K., SCHELLEOVÁ I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. s.12.

jeho znaky zde nalezneme. Neformální prosby, ve kterých zůstavitel žádal o vydání pozůstalosti určité osobě, byly uzákoněny v kodifikacích císaře Justiniána v 6. století n. l. a postupně dostávaly podobu fideikomisu. Vhodná slova, jichž se právoplatně při fideikomisech nejčastěji používá, jsou pak tato: žádám, prosím, chci, (tvé) věrnosti ukládám (svěřuji)... Když bychom tedy napsali: Lucius Titius budiž dědicem!, můžeme doplnit: Prosím tě Lucie Titie, a žádám od tebe, abys hned jak budeš mít možnost ujmout se mé pozůstalosti, vydal (či) vrátil ji Gaiovi Seiovi.³ Tato formulace jasně dokládá, že římský fideikomis v této době nebyl vynutitelný a osoba, v jejíž prospěch byl fideikomis zřízen, je odkázána vůli dědice, zda toto přání zůstavitele splní. Postupem času se ukázalo, že je potřeba zavést alespoň základní právní ochranu fideikomisaře. Rozmach používání fideikomisu je spojen především s vládou císaře Augusta, který Římu vládl v letech 27 př. n. l. až 14 n. l.

Vznik institutu fideikomis neboli svěřenství souvisel s vývojem dědického práva ve starém Římě a vznikal především z důvodu omezení římského dědického práva v praktickém životě. To postupně vedlo ke snaze římských občanů nalézt způsoby, jak naplnit své zájmy v oblasti předávání majetku. Fideikomis z počátku sloužil ve prospěch osob, které nebyly způsobilými dědici dle civilního práva, postupně však začal být užíván pro udržení rodinného majetku pohromadě, což bylo možné využít i pro několik generací dopředu. Zde se jedná o nástupnictví neboli fideikomisární substituci (substitutio fideicommissaria), která byla zakládána právě z důvodu, aby majetek svědčil zájmům i v dalších pokoleních rodiny.⁴

Za vlády císaře Justiniána došlo k další úpravě tohoto institutu, a to především z hlediska posílení vůle zůstavitele. Fideikomis byl zakotven v díle Corpus Iuris Civilis a stal se tak součástí práva civilního, a tím pádem se stal i právně vymahatelným a jeho právní síla se tak podstatně zvětšila.

Jak jsem již zmiňovala výše, římské právo umožňovalo určit náhradního dědice. Tato možnost byla možná i u odkazů. Zůstavitel svou poslední vůli mohl zformulovat tím

³ GAIUS a Jaromír KINCL. *Učebnice práva ve čtyřech knihách: [Institutiones]*. Přetisk vyd. z r. 1981. Brno: Masarykova univerzita, 1999. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, s. 132.

⁴ BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Svěrenské fondy: institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 9.

způsobem, že odkaz připadá náhradnímu odkazovníkovi, pokud odkazovník určený na prvním místě odkaz nenabyde. Postupně začal být princip takový, že první odkazovník sice věc nabyl, ale za určitých podmínek věc připadla odkazovníkovi následnému.

Právní úprava fideikomisu zakotvená v kodexu císaře Justiniana v téměř nepozměněné podobě přetrvala až do pozdního středověku a byla základním stavebním kamenem pro úpravu majetkových poměrů šlechticů i měšťanů ve většině evropských zemí a umožňovala udržení majetku rodu pohromadě při předávání budoucím generacím.

Je známé, že římské právo je jedním z nejvýznamnějších odkazů naší minulé generace. Tato jedinečná kultura a vzdělanost římských občanů ovlivnila vývoj západní generace a její vliv přetrvává až do současné doby.

2.2 Právo ve středověku

Dědické právo se v této době v českých zemích nijak zvlášť nerozvinulo, a to především z důvodu existence panovníka, který měl odúmrtí právo a vyhrazoval si tak právo nejen ke statkům, jejichž vlastník nezanechal potomky, ale i v případech kdy potomky měl, ale jejich dědický nárok jim nebyl uznán. Dědění dle testamentu se na našem území začalo rozvíjet až pod vlivem kanonického práva, přesto bylo často ztíženo různými podmínkami.

Na našem území se trvalé právo k půdě přiznávalo šlechtickým rodům. Základem právních poměrů v právu vlastnickém, dědickém a rodinném se stal rodinný nedíl. Určitou podobnost institutu svěřenského nástupnictví můžeme nalézt právě v tomto středověkém institutu. Rodinný nedíl je vlastně majetkoprávní rodinné společenství pokrevně příbuzných. Přejed rodinného statku v nedílu, který byl společným a nedílným vlastnictvím rodiny, byl omezen pouze na příbuzné v nedílu. Existence nedílu bránila rozvoji dědění, byla to snaha udržet majetek u pokrevních příbuzných, aby nepřipadl jako odúmrtí panovníkovi. Nedílové společenství nacházelo široké uplatnění. Vztah k majetku byl tímto způsobem upraven nejen v rodinách pánů a rytířů, tj. svobodných lidí, ale i v rodinách poddaných rolníků.⁵ Nedílové společenství fungovalo v praxi tak, že předmět nedílu neboli rodinný majetek patřil po smrti

⁵ SCHELLE K., SCHELLEOVÁ I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. s.19.

zůstavitele všem plnoprávným nedílníkům s tím, že každý měl právo k celému majetku, ale sám nemohl disponovat žádnou jeho částí. Postupem času se tvořila volnější pravidla u nedílných svazků, zároveň bylo zrušeno odúmrtní právo panovníka a do českého šlechtického práva začaly pronikat zásady dědického práva.

Principy nedílu vykazují určité prvky svěřenství a připomínají tak tento institut, avšak jejich podstata je odlišná. Institut nedílu spíše usiloval o udržení nedílnosti ve smyslu nedělitelnosti rodinného společenství.⁶

Určitá změna ohledně nedílu nastala v 15. století za vlády Husitů. Na základě smluvní volnosti šlechta začala uzavírat smlouvy mezi členy své rodiny a dohodla se tak na předání majetku vždy pouze jednomu dědici, který dle pravidel nástupnictví, zakotvených rodinným statutem či smlouvou, předával majetek dalším členům neboli nástupcům, a to s cílem udržení celistvosti a nezcizitelnosti takového majetku. K platnosti rodinného statutu byl vyžadován souhlas krále, a tím toto svěřenství bylo zapsáno do zemských desek a mělo testamentární charakter.

Institut rodinného nedílu byl v Obnoveném zřízení zemském z roku 1627 odstraněn a bylo obnoveno volné testamentární pořizování. Do našich zemí začal postupně pronikat institut rodinného fideikomisu, který šlechtě poskytoval pevnější záruky pro udržení majetku rodu. Rodinný fideikomis se označoval jako majorát či svěřenství a jeho podstatou bylo vynětí určitého majetku, většinou pozemků či jiných nemovitostí, z obvyklých majetkoprávních a dědických vztahů. Tato svěřenství byla nejčastěji zřizována testamentem.

Za vlády Marie Terezie a Josefa II. došlo k výraznému oslabení rodinného fideikomisu. Císař Josef II. se pokoušel o úplné odstranění fideikomisů, ale setkal se s výrazným odporem Nejvyššího soudu. Josefínské právní reformy tak nevedly ke zrušení rodinných fideikomisů, ale vedly k oslabení tohoto institutu. Nový občanský zákoník přijatý v roce 1811 upevnil postavení tohoto institutu kodifikací rodinných fideikomisů.⁷

⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. Svěřenské fondy: institut pro uchování a převody rodinného majetku. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s.25.

⁷ Tamtéž, s.55.

2.3 Obecný občanský zákoník

Od první poloviny 18. století se objevuje snaha nově upravit majetkové poměry obyvatel s ohledem na vývoj v této době.⁸ Předchozí prameny práva byly považovány za zastaralé a zaostalé, z tohoto důvodu bylo potřeba přijmout nový ucelený kodex. Výsledek kodifikačních prací byl vydán pod názvem Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch neboli obecný občanský zákoník. Obecný občanský zákoník byl přejat i do československého právního řádu a platil zde s drobnými výjimkami od 1.1.1812 do 31.12.1950. Obecný občanský zákoník si zasluhuje pozornost zejména z toho důvodu, protože autoři nového občanského zákoníku se jím z velké části inspirovali a konkrétně v dědickém právu se při tvorbě příslušných ustanovení často vraceli právě k tomuto kodexu, který byl na svou dobu velmi dobře promyšlený. Celkově k tomu můžeme říci, že obecný občanský zákoník předstihl svou dobu.

Dědické právo je v obecném občanském zákoníku upraveno v hlavách 8-16 obsahujících § 531-858. Z toho můžeme vidět, že úprava dědického práva je velmi podrobná.⁹ Dědění bylo možné jak z pořízení pro případ smrti, tak ze zákona. Podle tohoto zákona se dědictví nenabývalo okamžikem smrti. Úmrtím zůstavitele se pozůstalost, tedy souhrn práv a závazků zemřelého, vyjma práv a závazků vázaných k osobě zůstavitele, stala tzv. ležící pozůstalostí.¹⁰ Ležící pozůstalost můžeme označit jako samostatný majetkový soubor sui generis – soubor majetku dědicům známý, ale také jako majetek, který se objeví v budoucnu. Jakmile zůstavitel zemřel, pozůstalost jako soubor majetku existovala a čekalo se, kdo se k ní přihlásí a uplatní své dědické právo.

Již v tomto občanském zákoníku byly zakotveny instituty obecného náhradnictví i svěrenského náhradnictví, a to v podobě v jaké je známe dnes, jelikož již za dob obecného občanského zákoníku byla úprava dědického práva velmi precizní a tvůrci nového

⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. Svěrenské fondy: institut pro uchování a převody rodinného majetku. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 55

⁹ DVOŘÁK, Jan, Karel MALÝ a Karolina ADAMOVIČ. 200 let Všeobecného občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 492

¹⁰ BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Praha: C.H. Beck, 2001. Zákony s poznámkami (C.H. Beck), s.3.

občanského zákoníku, platného dnes, se jím inspirovali. V ABGB se těmto institutům věnovala hlava desátá s názvem *O náhradních dědicích a o svěřenstvích*.

Při náhradnictví obecném nastupuje v dědictví náhradník na místo dědice a při náhradnictví svěřenském náhradník nastupuje po dědici.¹¹ Institut obecného náhradnictví bychom našli v § 604 obecného občanského zákoníku: „Každý zůstavitel může pro případ, že ustanovený dědic dědictví nenabude, odvolati jiného, a když ani ten ho nenabude, druhého, a ve stejném případě třetího nebo také ještě několik náhradních dědiců.“ Institut svěřenského nástupnictví nalezneme § 608 obecného občanského zákoníku: „Zůstavitel může svému dědici uložit povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici.“

V institutu svěřenského náhradnictví vystupoval jako subjekt zůstavitel, jeho dědic neboli fideuciář a jako poslední subjekt druhý ustanovený dědic, označovaný též jako fideikomisář. Prvnímu dědicovi bylo zůstavitelem uloženo, aby za určité podmínky předal dědictví následnému dědici. Jako časté podmínky byly uváděny například dosažení zletilosti či skutečnost, že nezanechá vlastní potomky. Následný dědic neboli fideikomisář byl dědicem zůstavitele, nikoliv fideuciáře, z toho důvodu muselo být obnoveno řízení o dědictví po původním zůstaviteli. Obecný občanský zákoník říká, že fideikomisář je dědicem zůstavitele, který zřídil svěřenské náhradnictví. Zřizovatel svěřenského náhradnictví je ten, který určuje fideikomisáře, nikomu jinému tato možnost nenáleží. Zde můžeme vidět rozdíl oproti římskému právu. Corpus Iuris Civilis tuto možnost ponechává fideikomisáři, který si sám může určit svého nástupce pro případ své smrti.

Zůstavitel mohl v rámci svěřenského náhradnictví určit řadu osob, které mají po sobě následovat jako fideikomisáři a jejich počet není nijak omezen, jestliže jsou zůstavitelovými současníky. Z § 612 obecného občanského zákoníku však vyplývá, že perpetuita je zakázána a doba svěřenského náhradnictví se omezuje pro případ, kdy fideikomisáři nejsou zůstavitelovými současníky. Můžeme zde opět vidět vliv římského práva, jelikož se v zásadě jedná o římskou zásadu pro omezení personae incertae.

¹¹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Československý kompas v Praze, 1946, s. 44.

Fiduciář mohl pozůstalost užívat bez omezení, ale musel šetřit podstatu zděděných věcí a uchovávat je ve stavu, v jakém je převzal, což vyplývá z § 613 *Práva dědicova při svěřenském náhradnictví* obecného občanského zákoníku. Dokud nenastane případ svěřenského náhradnictví, náleží povolánému dědici omezené vlastnické právo s právy a závazky poživatele.¹²

Obecný občanský zákoník umožňoval zřídit svěřenské náhradnictví i v případě, kdy náhradníci ještě nebyli zrozeni, ale byli již alespoň zplozeni. I v tomto případě nebyla vůle zůstavitele nijak omezena až na případ, že pokud se náhradníky určují osoby ještě nezplozené, může zůstavitel určit pro nemovitý majetek jediný stupeň náhradnictví a pro movitý majetek dva stupně. Toto omezení má za účel, aby se ze svěřenského náhradnictví nestalo rodinné svěřenství, o kterém se zmiňuji níže.¹³

Jak můžeme vidět, ustanovení obecného občanského zákoníku o svěřenském náhradnictví jsou velmi podobná současné právní úpravě a je tak zřejmé, že obecný občanský zákoník byl pro nynější právní úpravu dědického práva velkou inspirací.

Obecný zákoník občanský zakotvoval také institut rodinného svěřenství (rodinný fideikomis), který je upraven v § 618 až 646 obecného občanského zákoníku a který fungoval na principu toho, že zakladatel rodinného fideikomisu prohlásil své jmění pro budoucí rodinné potomky za nezczitelný statek rodiny. K tomuto prohlášení bylo zpravidla potřeba souhlasu císaře. Vlastnictví tohoto majetku bylo dělené na užitkové vlastnictví, které patřilo jen dočasnému majiteli svěřenství a dále na vrchní vlastnictví, patřící všem čekatelům svěřenství, tedy osobám, které měly dle dědické posloupnosti nastoupit po úmrtí dočasného majitele na jeho místo.¹⁴ Základní smysl tohoto institutu spočívá v jeho nezczitelnosti a perpetuitě, což zaručovalo udržení majetku jako celku v držení rodiny a jejich potomků. Právě perpetuita odlišuje rodinný fideikomis od fideikomisární substituce (svěřenského náhradnictví) a i v současnosti je u svěřenského nástupnictví vyloučena. Veškerá tato ustanovení však zanikla z důvodu přijetí prvorepublikového zákona č. 179/1924 Sb. o

¹² Zákon č. 946/1811 ze dne 1. června 1811, vyhlášený císařským patentem, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1.1.1925, Obecný zákoník občanský.

¹³ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Československý kompas v Praze, 1946, s. 45.

¹⁴ BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H. Beck, 2001. *Zákony s poznámkami* (C.H. Beck), s.3.

zrušení fideikomisů. Hlavními důvody, které vedly ke zrušení tohoto institutu, bylo především to, že rodinné svěřenství se jeví v právním řádu Československé republiky jako poslední zbytek privilegií šlechtického stavu, ale i to, že svěřenství jsou z národohospodářského hlediska značně nevhodná, neboť udržují pohromadě majetek a brání hospodaření s ním.

Institut svěřenského náhradnictví však zůstal v platnosti až do konce roku 1950, kdy byl obecný občanský zákoník č. 946/1811 nahrazen novým občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb.¹⁵

2.4 Občanský zákoník z roku 1950

Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. odrážel nové poměry ve státě po únoru 1948. Občanský zákoník platil v období 1.1.1951 – 31.3.1964 a spolu s ním přišla i změna v oblasti dědictví, která se projevila zjednodušením dané oblasti práva. Tento občanský zákoník však přinesl i určité novinky. První změnou oproti obecnému občanskému zákoníku bylo to, že dědictví nabývá dědic zůstavitelovou smrtí, což v praxi znamenalo, že dědic je vlastníkem zůstavitelova majetku již dnem úmrtí. Tedy opak obecného občanského zákoníku, kdy dědic, chtěl-li dědit, musel učinit projev, že dědit chce a podat tak přihlášku o dědictví. Další změna byla v upřednostňování posloupnosti zákonné před posloupností testamentární.

Podstatnou změnou v oblasti svěřenského náhradnictví bylo zasažení do ustanovení o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědice, a to v tom smyslu, že institut svěřenského náhradnictví nebyl připuštěn. Občanský zákoník připouštěl svěřenské náhradnictví pouze v případě, kdy k úmrtí zůstavitele došlo před 1.1.1951, což vyplývá z § 565 odst. 2 občanského zákoníku. Nastalý stav bez následného dědice neboli fiduciáře se řeší nouzovým využitím institutu *usus fructus*, které nyní známe pod právem poživacím.

Lze pochopit, že bylo vyžadováno zrušení institutu svěřenského náhradnictví, a to vzhledem k ideologii, která ovládala právo v této době. Svěřenské náhradnictví ve své podstatě vylučovalo odúmrtí a bylo tak v rozporu s obecně platným názorem, že mrtvý

¹⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. Svěřenské fondy: institut pro uchování a převody rodinného majetku. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s.84.

nebuduje socialismus, a z toho důvodu je potřeba dát přednost zájmům živých před poslední vůlí zůstavitele.

2.5 Občanský zákoník z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1950 byl zrušen zákonem č. 40/1964 Sb. Tento občanský zákoník platil s přijetím určitých změn za dobu jeho působení od 1.4.1964 do 31.12.2013. V oblasti dědického práva však nedošlo k mnoha zásadním změnám. Největší změny v dědickém právu nastaly v dubnu 1964, a to z důvodu právně-politické situace, která způsobila téměř likvidaci dědického práva, hlavně potlačování testamentární dědické posloupnosti jako tomu bylo v občanském zákoníku roku 1950. V roce 1964 došlo celkově k značnému zjednodušení občanského práva, zejména dědického. Důvody, které k tomu vedly, objasňuje důvodová práva k občanskému zákoníku: „Osnova volí pro vyjádření socialistických společenských vztahů novou formu úpravy. Tato změna není samoúčelná; nejde při ní jen o to, aby jednotlivá ustanovení byla vyjádřena srozumitelněji, a o pouhé přejmenování některých institutů, ale o to, aby novému obsahu společenských vztahů byla dána i vhodná právní forma...“¹⁶

Jedním z největších nedostatků této právní úpravy je neexistence dědické substituce, která umožňuje zůstaviteli určit osoby, které mají nastoupit na místo dědice určeného v posledním řízení, ať už za jeho života či po smrti tohoto dědice. V tomto občanském zákoníku je pominuta jak substituce vulgární (obecné náhradnictví), tak substituce fideikomisární (svěřenské náhradnictví).

Přestože občanský zákoník z roku 1964 výslovně neřešil otázku obecného náhradnictví, bylo možné v souladu s dosavadní soudní praxí, určit osobu, která v případě, že dědic povoláný na prvním místě dědictví z nějakého důvodu nenabude, nastoupí na jeho místo.¹⁷ Občanský zákoník toto nepovažoval za podmínku připojenou k závěti, která dle ustanovení § 478 občanského zákona č. 40/1964 Sb. neměla právní následky, a to z toho důvodu, že zde nedochází k omezení dědice určeného na prvním místě.

¹⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, st. 84.

¹⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. Právo pro denní praxi (Computer Press), st. 61.

Občanský zákoník z roku 1964 neobnovil svěrenské náhradnictví z toho důvodu, aby zůstavitel nemohl omezovat dědice. Svěrenské náhradnictví bylo zrušeno ustanovením § 859 odst. 2 občanského zákoníku ke dni jeho účinnosti, tj. k 1.4.1964; tímto dnem zanikají všechna omezení vyplývající ze svěrenského náhradnictví a tímto dnem se fiduciáři stali neomezenými vlastníky majetku dříve svěrenským náhradnictvím zatíženého a fideikomisáři pozbyli těchto svých práv k tomuto majetku.¹⁸

Tímto se v praxi zabýval Městský soud v Praze ve svém usnesení č.j. Co 139/94-156 ze dne 30.11.1994, jehož názor spočíval v úplné nepoužitelnosti tohoto institutu. Byla zde nastíněna otázka použití svěrenského náhradnictví v souvislosti s § 859 odst. 2 občanského zákona č. 40/1964 Sb. Soud došel k závěru, že následný dědic je dědicem zůstavitele, a nikoli předního dědice. Opačný názor použitelnosti svěrenského náhradnictví v této době však zastávala odborná literatura. Zastávala názor, že pokud se dle § 859 odst. 1 občanského zákona č. 40/1964 Sb. použije Obecný občanský zákoník z roku 1811, tedy pokud byla závěť sepsaná v době platnosti tohoto zákoníku, fideikomisární substitut se stal dědicem i po 31.3.1964. Problémem však bylo zrušení veškerých omezení tohoto institutu, a to hlavně zrušení omezení předního dědice, který tak mohl s majetkem volně disponovat a následný dědic mohl nabýt pozůstatost pouze v případě, když po smrti předního dědice nějaký majetek zbyl.

2.6 Příprava rekonstrukce občanského práva a nový občanský zákoník

Občanský zákoník z roku 1964 se přijal v době, kdy v naší zemi zvítězil socialismus a tomu také odpovídalo jeho pojetí a stavba. Bylo přijato mnoho novel. Tou nejrozsáhlejší byla novela z roku 1991, avšak pojetí zákoníku změněno nebylo. Dědické právo v této době nebylo tolik podporováno, a to hlavně z důvodu zrušení některých dědických institutů. Úprava soukromého práva nebyla vyhovující a nesla v sobě pozůstatky z doby, ve které občanský zákoník z roku 1964 vzniknul.

Z tohoto důvodu bylo potřeba připravit návrh nové úpravy soukromého práva. Nový občanský zákoník ve Sbírce zákonů vyšel pod číslem 89/2012 Sb. a platí od 1.1.2014. Tento

¹⁸ BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H. Beck, 2001. *Zákony s poznámkami* (C.H. Beck), s.7.

občanský zákoník byl přijat na základě demokratické právní tradice a na principech soukromého práva v evropských státech. Mění tak celou oblast soukromého práva.

Nový občanský zákoník byl z velké části inspirován obecným zákoníkem občanským a zahraničními kodexy, a to hlavně německou, švýcarskou či italskou právní úpravou. Švýcarskou právní úpravou se inspirovalo ustanovení o dědické smlouvě a ustanovení o privilegovaných závětech mělo zase inspiraci v italské právní úpravě. Nový občanský zákoník však čerpal i z římského práva, a to u instituce odkazu v podobě tzv. *falcidiánské kvarty*.¹⁹ Podobnost s těmito historickými právními úpravami můžeme pozorovat již v úvodních ustanoveních občanského zákoníku.

Občanským zákoníkem byla nahrazena stručná právní úprava dědického práva, úpravou rozsáhlou, což už je vidět i z počtu paragrafů. Rekodifikace výrazně změnila úpravu dědického práva jak z hlediska formy (systematiky a rozsahu), tak i z hlediska obsahu (především zásad a konkrétních institutů). Úprava dědického práva se jednak vrací k jeho tradicím, ale respektuje i moderní trendy v tomto oboru. Tato rozsáhlá úprava však nevybočuje z evropských standardů.²⁰ Některé instituty dědického práva, jako například ležící pozůstalost či dědické přihlášky, z obecného zákoníku občanského však převzaty nebyly. Nová právní úprava zachovala dosavadní principy dědického práva, které jsou modifikovány novými instituty, jež byly předchozími občanskými zákoníky č. 141/1950 Sb. a č. 40/1964 Sb. opuštěny. Jedná se například o obnovení institutu náhradnictví a svěřenského nástupnictví, které výrazně navázaly na meziválečnou rekodifikaci. Obnoven byl i institut odkazu. Platná právní úprava je i nadále založena na zásadě univerzální sukcese. Dědic vstupuje do všech práv a povinností zůstavitele, které jeho smrtí nezanikly a u nichž se neuplatní zvláštní režim právního nástupnictví.²¹ Občanské zákoníky z poválečné doby neakceptovaly definici dědického práva – tu nově zavedl nový občanský zákoník jako právo na pozůstalost či na poměrný díl. Nejzásadnější změnou je však to, že celý občanský zákoník

¹⁹ DADUOVÁ, M., HORÁK, O., *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*. Ad Notam, 2016, roč. 22, č. 1, s. 9, ISSN: 1211-0558.

²⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, st. 128.

²¹ FIALA, Roman, Ljubomír Drápal a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.3.

se řídí závazností vůle zůstavitele, z čehož vyplývá, že rozhodující slovo bude mít zůstavitel, nikoli dědici jako tomu bylo předtím.

Jedním staronovým institutem občanského zákoníku je právě svěřenské nástupnictví, které však vzbuzuje mnoho otázek, jelikož jde o institut, který je v praxi prozatím málo využívaný a bude trvat, než se vytvoří ustálená praxe. Návrh ustanovení o svěřenském nástupnictví vychází především z ustanovení obecného občanského zákoníku s přihlédnutím k německé právní úpravě.²² Ve starší právní terminologii se vulgární substituce označovala jako obecné náhradnictví a fideikomisární substituce se označovala jako svěřenské náhradnictví. Aby nyní nedocházelo k nesrovnalostem a také z důvodu toho, že ve fideikomisární substituci vystupuje nástupce, nikoli náhradník, označujeme vulgární substituci jako náhradnictví a fideikomisární substituci jako svěřenské nástupnictví. Změna v institutu svěřenského nástupnictví oproti obecnému zákoníku občanskému je v tom, že předmětem fideikomisární substituce v obecném zákoníku občanském mohla být pouze celá pozůstalost nebo její část, nikoliv určitá zůstavitelova věc, která je předmětem odkazu, jako to umožňuje v současné době občanský zákoník.

²² ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 96.

3. VÝZNAM INSTITUTU SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ A JEHO SYSTEMATICKÉ ZAŘAZENÍ DO OBČANSKO-PRÁVNÍHO KONTEXTU

3.1 Obecný výklad

Jedním z institutů dědického práva je náhradnictví, tento institut dále rozlišujeme na náhradnictví obecné a svěřenského nástupnictví. Tyto instituty spolu souvisí a mají společné rysy, ale na druhou stranu se od sebe zásadně odlišují. Souvisejí spolu tak, že oba instituty ustanovují dědici další osobu, která má za určitých podmínek dědice nahradit či po něm nastoupit. Institut svěřenského nástupnictví spočívá v tom, že následný dědic nastupuje po dědici, proto mluvíme o nástupnictví, nikoho nenahrazuje, a tímto se liší od institutu náhradnictví, kde se mluví o náhradníkovi, který dědice nahrazuje. Dalším rozdílem je, že v případě náhradnictví dědicem může být, buď dědic, nebo jeho náhradník, tedy pouze jeden. U svěřenského nástupnictví dědictví nabydou oba dědici, avšak postupně, nejdříve přední dědic a po jeho smrti dědic následný.

Podstatou svěřenského nástupnictví je to, že zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti povolá určitou osobu předním dědicem a zároveň stanoví, nastane-li určitý důvod, že dědictví, které nabyl přední dědic, nabude svěřenský nástupce.

Institut svěřenského nástupnictví je institutem, který má v praxi praktické uplatnění. Výhody a nevýhody tohoto institutu rozebírá diplomová práce v následujících podkapitolách.

3.2 Výhody a nevýhody svěřenského nástupnictví, jeho praktické využití a smysl

Důležitou částí této kapitoly je to, zda má institut svěřenského nástupnictví smysl a zda považují jeho znovuzavedení občanským zákoníkem za užitečné či jaké z nevýhod v tomto staronovém institutu spatřují.

Institut svěřenského nástupnictví je zakotven v právních rádech většiny zemí západní Evropy a jeho zavedení v našem právním řádu tak není ničím výjimečným. Tento institut je

upraven ve většině občanských zákoníků evropských států, jako jsou SRN, Rakousko, Švýcarsko, Slovensko aj.²³ Přestože úpravy tohoto institutu se v právních řádech evropských zemí různými způsoby navzájem liší, podstata institutu svěřenského nástupnictví je všude stejná, a tou je především posílení svobody vůle zůstavitele a plánování osudu zůstavitelova majetku po jeho smrti.

3.2.1 Pozitivní stránka svěřenského nástupnictví

Z obecného hlediska dědická substitute umožňuje zůstaviteli lépe nakládat se svým majetkem pro případ své smrti, protože umožňuje pro zůstavitelem předvídané situace určit osoby, které mají vstoupit na původní místo dědice určeného v pořízení pro případ smrti. Právě to je podstatou jak institutu obecného náhradnictví, tak svěřenského nástupnictví.

Institut svěřenského nástupnictví je často označován jako nepřímá forma mezigeneračního transferu majetku, jehož motivem je zabezpečení rodinných příslušníků a blízkých osob, a to právě výběrem vhodného právního nástupce. Slovem mezigenerační je myšleno to, že takové nakládání s majetkem se děje především ve vztahu k mladší generaci, tedy k dětem a potomkům. Avšak výjimkou není ani to, že se tak děje i ve vztahu k manželovi, partnerovi či k osobě zcela cizí.

Svěřenské nástupnictví bylo znovuzavedeno zejména z toho důvodu, že respektuje autonomii vůle zůstavitele, neboť právě zůstavitel je ten, kdo má právo svobodně rozhodnout o tom, jak bude naloženo s jeho majetkem. Tímto institutem se posiluje míra svobody rozhodování o vlastních záležitostech. Zároveň se však jedná i o odpovědnost za čin zůstavitele, který budoucnost svého majetku určuje vhodným výběrem nastupující generace. Zůstavitel si může vždy svobodně vybrat, avšak existuje tu i riziko volby nevhodných následných dědiců.

Jak je nám známo ze života, rodinné a majetkové vztahy nebývají jednoduché, a z toho důvodu je dobré vyřešit tyto vztahy ještě před smrtí zůstavitele a nespoléhat se na to, že dědicové, obzvláště přední dědic a svěřenský nástupce, se mezi sebou dohodnou, dle zůstavitelova přání, které jim sdělil před svou smrtí. Lidé, kteří používají tento institut, se obvykle snaží vyhnout zdlouhavému a komplikovanému dědickému řízení, kde dochází ke

²³ HORÁLEK, V., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*, 2. doplněné vydání. Praha: Linde, 2014, s. 383.

sporům mezi jednotlivými dědici, kteří nejsou schopni dohody mezi sebou. Zakomponováním institutu svěřenského nástupnictví do pořízení pro případ smrti, tak pomáhá splnit zůstavitelovo přání o osudu jeho majetku. O tomto praktickém využití svěřenského nástupnictví se hovoří v evropských státech jako o tzv. plánování osudu pozůstalosti neboli estate planning.

Využití svěřenského nástupnictví je praktické v mnoha případech. Jeho využití spočívá zejména v tom, pokud dědic zůstavitele nemá pořizovací způsobilost nebo ji má omezenou, ale zůstavitel ho ani přesto nechce opomenout, především z obavy, aby pozůstalost po takovém dědici připadla osobám mimo rodinu zůstavitele nebo jako odúmrt' státu, a z tohoto důvodu zůstavitel zřizuje institut svěřenského nástupnictví. Zřízením takového institutu se vyloučí odúmrt' a dědictví zůstane v soukromé sféře. Svěřenské nástupnictví tak pomáhá upravit majetkové a rodinné poměry, a to především uchováním a převodem rodinného majetku i pro soukromé účely v souvislosti s aktuálními potřebami dnešní společnosti.

Další z výhod je zřizování svěřenského nástupnictví, pokud jsou zůstavitelovi potomci mentálně postižení a nemohou tak majetek po něm nabýt. Tento institut se používá, pokud rodiče zemřou, mají jen potomky, kteří jsou mentálně postižení a nemají dědickou způsobilost. V tomto případě by po smrti těchto dětí, tedy v případě, že neexistují žádní jiní zákonní dědici, připadla pozůstalost státu jako odúmrt'. Zřízením svěřenského nástupnictví se tomu dá zabránit a majetek zůstane v soukromé sféře.

3.2.2 Negativní stránka svěřenského nástupnictví

Přestože z mého pohledu považuji institut svěřenského nástupnictví a jeho obnovu za užitečné, setkáme se i s negativními názory na tento nově přijatý institut.

Nevýhodu někdo může spatřovat v tom, že institut svěřenského nástupnictví se může zdát jako institut, který dědice omezuje. Z tohoto důvodu nebyl upraven zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, což zkritizovali tvůrci nového občanského zákoníku jako pohrdání vůlí zůstavitele. Já považuji posílení svobody vůle zůstavitele za pozitivum, jak již bylo řečeno výše. I přesto se může stát, že při sepisování závěti nebude mít zůstavitel aktuální informace o poměrech dědiců, které chce ustanovit v závěti a těmto dědicům se pak takto sepsaná závěť zůstavitelem nebude z důvodu změn jejich poměrů v době úmrtí zůstavitele

hodit. Nikdy zde není jistota, že dědici, kteří jsou zůstavitelem vybrání, budou dědici vhodnými. Je proto dobré poučit zůstavitele při sepisování závěti o možnosti připuštění jiného rozdělení pozůstalosti mezi oprávněnými dědici. Poučení o závaznosti vůle zůstavitele je potřebná, i z důvodu, že tento institut svěrenského nástupnictví je poměrně nový a lidé o něm nemají povědomí.

Další z nevýhod vyplývá z názorů některých zástupců právní praxe, a tou je strach z něčeho nového. Přijetí nového občanského zákoníku s sebou přineslo obavu a na ni navazující potřebu studia a učení se něčeho dosud neznámého, v případě institutu svěrenského nástupnictví něčeho zapomenutého, jelikož byl součástí občanských zákoníku jen do roku 1950 a je tak pro dnešní české dědické právo institutem neznámým. Nevýhodou se tak může zdát nedostatečná úprava tohoto institutu v občanském zákoníku a neexistence řešení konkrétních problémů spojených s tímto institutem, který je poměrně složitý a s jeho výkladem tak může být mnoho práce. V německém BGB na toto při zavedení institutu svěrenského nástupnictví mysleli a kromě základní právní úpravy, která je podobná té naší, se zde vyskytuje i řešení určitých konkrétních problémů, což v praxi použití tohoto institutu usnadňuje. Myslím si, že v případě problémů s výkladem určitých ustanovení institutu svěrenského nástupnictví, bychom mohli nalézt východisko právě v německé či rakouské úpravě, kde tento institut existuje již velmi dlouhou dobu.

V současné době není institut svěrenského nástupnictví institutem hojně využívaným. Dle mého názoru to je především z důvodu toho, že lidé o tomto institutu nejsou dostatečně informováni a z velké části tento institut neznají, a to především z toho důvodu, že svěrenské nástupnictví bylo znovuzavedeno do naší právní úpravy až zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. I přesto doufám, že se tento institut postupem času dostane do povědomí většiny lidí a stane se tak používaným institutem stejně jako v našich sousedních zemích, kde funguje již po dlouhá léta.

3.3 Zařazení do občansko-právního kontextu

Svěrenské nástupnictví neboli fideikomisární substitute je institut soukromého práva občanského, které je právem psaným a kodifikovaným zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konkrétně je institut svěrenského nástupnictví součástí práva dědického, které nalezneme ve třetí hlavě části třetí občanského zákoníku.

Práva rozdělujeme na osobní a majetková. Dědické právo řadíme do absolutních majetkových práv, kam patří společně s právem věcným. Absolutní majetková práva působí vůči každému, nestanoví-li zákon něco jiného.²⁴ Absolutní majetková práva, tedy i právo dědické působí vůči každému a zakládají mimo jiné i povinnosti třetím osobám. Z ustanovení § 976 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník také vyplývá, že většina ustanovení, která upravují právo dědické, jsou ustanoveními kogentními, tzn. možnost odchýlení pouze v případech, kdy to připouští zákon. Vychází se tu z pojetí, které kdysi navrhl Viktor Knapp a o němž bylo po dlouhém časovém odstupu řečeno, že se jedná o systematické zařazení „velmi správné“, protože „*toto místo dědického práva není odůvodněno jen jeho absolutní povahou, ale i sounáležitostí a bezprostřední obsahovou návazností na věcná práva i na rodinné právo zařazené před ně.*“²⁵ Jak vyplývá z ustanovení § 1475 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dědické právo je právem na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní. Dědické právo upravuje právní vztahy, které vznikají po smrti fyzické osoby při přechodu jejího majetku na právní nástupce.²⁶

Oblast dědického práva je dále rozdělena na osm dílů, a to tak, že první díl se zabývá *Právem na pozůstalost*, druhý díl *Pořízením pro případ smrti*, třetí díl *Odkazy*, čtvrtý díl *Zákonnou dědickou posloupností*, pátý díl *Povinnými dědickými díly*, šestý díl *Právy některých osob na zaopatření*, sedmý díl *Přechodem pozůstalosti na dědice* a do dílu osmého řadíme *Zcizení dědictví*. Institut svěřenského nástupnictví nalezneme v dílu druhém nazvaném *Pořízení pro případ smrti*. Pokud bychom tento institut chtěli zařadit konkrétněji, najdeme ho v § 1507 – 1524 v obecných ustanoveních pododdílu prvního, jenž je součástí oddílu druhého, který upravuje závěť.

²⁴ Viz. § 976 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁵ Úprava dědického práva v novém občanském zákoník | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sběrka zákonů, judikatura, právo [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 05.09.2017]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-dedickeho-prava-v-novem-obcanskem-zakoniku-78510.html>.

²⁶ SCHELLE K., SCHELLEOVÁ I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. s.37.

3.4 Základní pojmy a související instituty

3.4.1 Pozůstalost

Základním předpokladem ke vzniku dědického práva je kromě smrti člověka a mimo jiného také existence pozůstalosti. Definice pozůstalosti v občanském zákoníku, která je inspirovaná obecným zákoníkem občanským, je definována jako „celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci“.²⁷ Jmění znamená souhrn majetku a dluhů, avšak je potřeba upozornit na to, že do pozůstalosti vždy nemusí patřit celé jmění zůstavitele, jelikož některé jeho části mohou být z pozůstalosti vyloučeny. Na základě toho rozlišujeme rozdíl mezi pozůstalostí a dědictvím – celé jmění zůstavitele označujeme jako pozůstalost a pouze část toho, co přechází v rámci pozůstalostního řízení, nazýváme dědictvím.

3.4.2 Ležící pozůstalost

Na principu tohoto institutu byl založen obecný zákoník občanský, v praxi to znamenalo, že dědictví dědic nabývá již zůstavitelovou smrtí. Obecný zákoník občanský v § 547 uváděl, že „před přijetím dědicem hledí se na pozůstalost tak, jako kdyby dosud byla v držení zemřelého“.²⁸ Jednalo se o situaci, kdy zůstavitel zemřel a zůstal po něm majetek, neboli tzv. ležící pozůstalost, který spravoval dědic. Tento dědic posléze musel podat k soudu dědickou přihlášku a teprve po splnění případných nařízení zůstavitele dědic majetek nabyt. Ležící pozůstalost byla samostatný majetkový soubor sui generis, nebyla však považována za právnickou osobu, jednalo se pouze o fikci. Občanským zákoníkem tento princip převzat nebyl, ale lze říci, že to, co tvořilo obsah hereditas iacens, tvoří nyní pozůstalost.²⁹

3.4.3 Závěť

Závěť jsem zařadila do této diplomové práce jako významný pojem, jelikož svěrenské nástupnictví má povahu dědění ze závěti. I přestože v zákoně není přesně

²⁷ Viz. § 1475 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁸ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 96.

²⁹ Ležící pozůstalost se nazývá v latině hereditas iacens.

uvedeno, v jaké podobě má být institut svěřenského nástupnictví upraven, lze z určitých ustanovení zákona dovodit, že nejpravděpodobnější je forma závěti či dědické smlouvy.

Závěť je nejobvyklejším způsobem pořízení zůstavitele pro případ smrti. Závěť je upravena v oddílu druhém občanského zákoníku, pod nějž spadá právě i institut svěřenského nástupnictví, který se prostřednictvím závěti, jež je označován jako druhý nejsilnější dědický titul, nejčastěji uskutečňuje. Závěť neboli testament či poslední soukromé pořízení zůstavitele je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.³⁰

Kromě závěti známe ještě další dva druhy pořízení pro případ smrti, a to dovětek a nejsilnější dědický titul, kterým je dědická smlouva. Dědická smlouva je dvoustranné právní jednání, kdy zůstavitel za svého života povolává druhou stranu dědicem, který toto své ustavení musí přijmout. Jednostranným právním jednáním stejně jako závěť je dovětek neboli kodicil, kterým může zůstavitel nařídit odkaz či určit odkazovníkovi nebo dědici určitou podmínku. Kodicil však není dědickým titulem.

Pro platnost závěti platí obecné podmínky jako pro právní jednání, což je pravá a vážná vůle prostá omylu, která je projevena určitě a srozumitelně. V občanském zákoníku je zakotvena zásada, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele, a tomu je potřeba v pozůstalostním řízení výklad závěti podříditi.³¹ Slova, která použil zůstavitel ve své závěti, by se měla vykládat především dle toho, jaký význam jim sám zůstavitel přikládal. Navykl-li si zůstavitel spojovat s některými slovy zvláštní (jemu vlastní) smysl, musí se tato skutečnost brát v úvahu.³² Zůstavitel by proto neměl sepisování závěti nechávat na poslední chvíli, ale měl by ji psát při plných smyslech, s rozvahou a bez ukvapení a také se zvolením správné formy závěti, jak je uvedeno v důvodové zprávě k občanskému zákoníku.

Co se týče obsahu závěti, najdeme v občanském zákoníku změny oproti staré úpravě dědického práva. Občanský zákoník z roku 1964 umožňoval zůstaviteli povolati závěti dědice, avšak v nové úpravě je brán větší ohled na vůli zůstavitele a osud pozůstalosti. Pro

³⁰ Viz. § 1494 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³¹ Viz. § 1494 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³² ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 285.

tyto případy je možné, aby zůstavitel určil v závěti náhradníky. V současné právní úpravě existuje možnost uvést v závěti náhradníky v rámci institutu náhradnictví, pokud by některý ze zůstavitelových dědiců dědit nemohl či nechtěl. V závěti je však také možné určit svěřenského nástupce v rámci institutu svěřenského nástupnictví, kdy zůstavitel určí v závěti současně s předním dědicem i dědice následného, kterému případně pozůstalost po smrti předního dědice.

3.4.4 Svěřenský fond

Svěřenský fond vzniká vyčleněním majetku z vlastnictví svěřitele, který svěří majetek k určitému účelu, a to buď smlouvou, nebo pořízením pro případ smrti. Tento majetek pak spravuje svěřenský správce. Tímto institutem vzniká oddělené nezávislé vlastnictví vyčleněného majetku.

I přesto, že svěřenský fond není součástí dědického práva, ale řadíme ho do oddílu čtvrtého, který je součástí dílu šestého *Správa cizího majetku* v hlavě II části třetí, jež se věnuje věcným právům, bych se mu chtěla věnovat z toho důvodu, že svěřenský fond je institutu svěřenského nástupnictví podobný z hlediska oddělení a zachování majetku pro určitou osobu. Ve svěřenském nástupnictví jsou těmito osobami následní dědici a v případě svěřenského fondu obmyšlené osoby.

Občanský zákoník čerpal ohledně ustanovení o svěřenském fondu neboli trustu z občanského zákoníku Québecu. Svěřenský fond je dalším staronovým institutem v novém občanském zákoníku. Tento institut funguje na principu odděleného jmění svěřitele, ke kterému po oddělení nemá žádná vlastnická práva. O oddělený majetek se stará svěřenský správce, který ale také není vlastníkem svěřenského fondu. Svěřenský správce má však určité povinnosti, mezi které patří šetření a rozmnožování podstaty fondu, dbání o naplňování jeho účelu a respektování práv obmyšlených. Svěřenský fond se zřizuje jen na určitou dobu a může být zřízen bezúplatně, ale i za úplatu či za jiné protiplnění.

Občanský zákoník rozlišuje svěřenské fondy na veřejně prospěšné a soukromé. Svěřenský fond může vzniknout na základě zákona, nejčastěji však na základě smlouvy či pořízení pro případ smrti.

Svěřenský fond je spravován statutem, který je vydáván samostatně anebo je součástí smlouvy či pořízení pro případ smrti. Ze statutu musí být jasné, k jakému účelu je fond zřízen, a který majetek k tomu slouží.

3.4.5 Náhradnictví

Občanský zákoník při úpravě zákonné posloupnosti řeší osud pozůstalosti určením náhradníků pro případ, kdyby některý z určených dědiců nedědil. K tomu slouží institut náhradnictví, v odborné literatuře nazývaný též jako obecná či vulgární substitute. V občanském zákoníku z roku 1964 upraven výslovně nebyl, ale v praxi byl dovozen judikaturou, oproti svěřenskému nástupnictví, které nebylo upraveno ani dovozeno judikaturou. Instituty náhradnictví a svěřenského nástupnictví mají společné rysy, ale obsahem se od sebe zásadně odlišují. U náhradnictví je dědicem pouze jeden, a to buď dědic, nebo jeho náhradník.

V případě, že dědictví nenabyde osoba, kterou zůstavitel určil za dědice, může zůstavitel nařídít náhradníka této osobě a také náhradníkům může postupně určit další náhradníky. Právo náhradníka je totožné s právem osoby, na jejíž místo náhradník vstupuje a patří mu to, co mu bylo zůstavěno od smrti zůstavitele, neboť ten, kdo byl před ním povolán, jako dědic vůbec nenastoupil.³³ Pokud zůstavitel povolal náhradníků více, získá uvolněný podíl náhradník, který je ve výčtu povolanému dědici nejbližší. Účelem je stanovit, kdo bude dědit, pokud určený dědic dědictví odmítne, je nezpůsobilý dědit nebo pokud se nedožije smrti zůstavitele. Zůstavitel není ničím omezen v případě stanovení náhradníků, může povolat i ostatní spoludědice. Jedinou podmínkou je, aby byl náhradník způsobilým dědicem v době smrti zůstavitele.

Zůstavitel může náhradníky povolat za sebou nebo jako spolunáhradníky, vedle sebe, a to níže uvedenými způsoby:

- jednoho náhradníka jednomu dědici, popř. zvolení dalšího náhradník prvnímu náhradníkovi
- několik náhradníků jednomu dědici
- jednoho náhradníka společně několika spoludědicům

³³ NESNÍDAL, Jiří. Občanský zákoník I. s komentářem: zákon č. 89/2012 Sb. Český Těšín: Poradce, 2012, s. 290.

- několik náhradníku několika spoludědicům.

Náhradník nabývá dědictví pouze v případě, kdy dědictví nenabyl dědic, případně náhradník ustanovený v přednějším pořadí. Pokud nabyde dědictví dědic, nebo jeho náhradník, náhradníci za tím, kdo dědictví nabyl, již dědictví nabýt nemohou, a tak náhradnictví zanikne (viz. § 1512 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).³⁴

3.4.6 Odkaz

Odkaz je dalším institutem, který je obnoven novou právní úpravou v občanském zákoníku a který se objevuje ve všech moderních právních řádech po celém světě. Opět znamená posílení testamentární volnosti a vůle zůstavitele o tom jak má být po jeho smrti naloženo s majetkem.

Odkaz zůstavitel zřídí tak, že v pořízení pro případ smrti nařídí určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu.³⁵ Je to zřízená pohledávka pro odkazovníka (zůstavitelem určená osoba) na vydání konkrétní věci či věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva.

Odkaz může být zřízen jen pořízením pro případ smrti, proto je třeba, aby byl odkaz zřízen osobou, která má pořizovací způsobilost. Odkaz je zřízen tak, že zůstavitel v pořízení pro případ smrti nařídí určité osobě, aby vydala předmět odkazu odkazovníku. Pro odkazovníka to znamená zisk určité pohledávky. Odkazovníkem se rozumí fyzická nebo právnická osoba, která předmět odkazu nabude. Jelikož odkazovníkem může být pouze osoba, která má dědickou způsobilost, platí pro ni i stejné omezení jako pro dědice. Odkazovník však není dědicem, což vyplývá z § 1477 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Předmětem odkazu může být v zásadě jen věc v právním slova smyslu nebo zřízení určitého práva.³⁶ Odkazy připadají k tíži všem dědicům podle poměru jejich podílů i tehdy,

³⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 161.

³⁵ Viz. § 1594 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁶ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 115.

pokud byla odkázána věc náležející jednomu ze spoludědiců. To neplatí, když zůstavitel přikáže splnění odkazu jednotlivému spoludědici či odkazovníku.

Odkazovníku a jeho nástupcům vzniká právo na odkaz nejdříve okamžikem smrti zůstavitele. Pokud je právo na odkaz vázáno na splnění podmínky nebo je odloženo doložením času, vzniká odkazovníku právo na odkaz až splněním této podmínky či až okamžikem určeným v doložení času.³⁷

Pokud odkazovník odkaz odmítne či ho nemůže přijmout, právo přejde na jeho náhradníka, není-li náhradníků, povinnost splnit odkaz zanikne.

3.4.6.1 Zřízení náhradnictví při odkazu

Současný občanský zákoník umožňuje zřídit náhradnictví či svěrenské nástupnictví při odkazech.³⁸ Toto ustanovení opět našlo inspiraci v obecném občanském zákoníku, který to upravoval v § 653. Zůstaviteli je umožněno v pořízení pro případ smrti upravit důsledky situace, kdy by právo na odkaz odkazovník z jakéhokoliv důvodu nenabyl a pro případ, že se tak stane, určit náhradní obmyslenou osobu, případně upravit pravidla doby trvání odkazovníkova práva na odkaz a jeho přechodu na svěrenského nástupce odkazovníka.³⁹

V náhradnictví náhradník nastupuje místo určeného dědice či odkazovníka, protože své právo nenabyl na rozdíl od svěrenského nástupnictví, kde svěrenský nástupce nastupuje na místo dědice či odkazovníka, protože své právo pozbyl.

V těchto případech se přiměřeně užije ustanovení § 1507 – 1524 občanského zákoníku.⁴⁰

³⁷ SVOBODA, Jirí a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 125.

³⁸ Viz. § 1601 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁹ FIALA, Roman, Ljubomír Drápal a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.323.

⁴⁰ Viz. § 1601 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

4. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

Svěřenské nástupnictví je odborně označováno jako fideikomisární substituce a rozumí se jím, že pozůstalost nebo její část přejde v určitých případech na dědice následného. Přední dědic je označován jako fiduciář a následný dědic jako fideikomisář či poddědic. Jak již bylo výše řečeno, fiduciář i fideikomisář jsou oba skutečnými dědici zůstavitele, ale každý v jinou dobu - fiduciář je dědicem v okamžiku smrti zůstavitele, zatímco fideikomisář se stává dědicem až po určité době, pokud nastane určitý důvod, na základě kterého dědictví nabyde.

Svěřenské nástupnictví tvoří určitou řadu osob, které mají dědit po zůstaviteli. Přední dědici a poddědici však nikdy nedědí ve stejnou dobu - každý z nich je dědicem po zůstaviteli pouze určitý časový úsek. Řada, ve které po sobě poddědici mají následovat, není omezena v případě, kdy všichni svěřenští nástupci jsou současníky zůstavitele.⁴¹ Za současníka zůstavitele se označuje každá osoba, která existuje v okamžiku smrti zůstavitele. Můžeme za něj označit i nascitura. Situace je však rozdílná, pokud za svěřenské nástupce zůstavitel určí více osob a některé z nich v době zůstavitelově smrti ještě neexistují, tzn. že nemají právní osobnost. V tomto případě je řada, ve které po sobě mají svěřenští nástupci následovat, omezená. Omezenost této řady spočívá v tom, že svěřenské nástupnictví bude postupovat jen do té doby, než dědictví nabyde první svěřenský nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovými současníky.⁴² Za současníka zůstavitele označujeme osobu, jejíž právní osobnost nevznikla až po smrti zůstavitele, z toho také vyplývá, že zůstavitelovými současníky nejsou fyzické osoby počaté po smrti zůstavitele a právnické osoby, které vznikly po smrti zůstavitele.

Svěřenský nástupce je vždy dědicem zůstavitele a nikoliv dědicem předního dědice. Zůstavitel nemůže svěřit určení svěřenského nástupce dědicovi, nejednalo by se tím pádem o institut svěřenského nástupnictví, určení svěřenských nástupců je vždy právem zůstavitele.

⁴¹ Viz. § 1514 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴² SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 162.

Může nastat situace, že z vůle zůstavitele nebude zřejmé, jestli zřídil v pořizení pro případ smrti náhradnictví nebo svěřenské nástupnictví. Pro ten případ, kdy by zůstavitelovo nařizení bylo do té míry neurčité, že by nebylo možné zjistit, zda povolal náhradníka, nebo svěřenského nástupce, považuje se toto jeho nařizení za povolání náhradníka.⁴³

V praxi se může stát, že zůstavitel v pořizení pro případ smrti určí pouze dědice následného. Občanský zákoník tento případ neřeší a do možnosti tak připadají dvě varianty, kterými tento případ lze v souladu se zákonem vyřešit. První možností je, že předním dědicem se stane dědic ze zákona. Druhá možnost je, že z následného dědice se stane dědic přední. Dle autorů je vhodnější první varianta, a to z důvodu kladení důrazu na vůli zůstavitele, v níž projevil přání, že stanovený dědic má nabýt pozůstalost až jako dědic následný.⁴⁴

V případě smrti zůstavitele nabyde dědictví přední dědic, ale s určitým omezením, které spočívá ve volném nakládání s dědictvím, jakmile nastane určitý důvod, dědictví přejde na dědice následného.

Svěřenské nástupnictví zřízené nezletilému dítěti, které nemá pořizovací způsobilost, končí, pokud dítě nabude způsobilost, v tom rozsahu, v jakém má tento dědic právo na povinný díl. Svěřenské nástupnictví také zaniká v případě, pokud bylo nařizené dětem nebo dalším potomkům a zůstanou-li po nich potomci, kteří jsou dědicky nezpůsobilí. Dále tento institut zaniká, byl-li zřízen osobě, která ztratila způsobilost pořizovat, a ta posléze pořizovací způsobilost opět získá, a to třeba jen dočasně - v tomto případě k obnově svěřenského nástupnictví nedojde.

4.1 Vznik svěřenského nástupnictví

Svěřenské nástupnictví vzniká výhradně nařizením zůstavitele projevěným v pořizení pro případ smrti. Dle občanského zákoníku si zůstavitel může vybrat z více možností. Tento výčet možností v občanském zákoníku byl inspirován zejména vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937 s uzpůsobením dobové literatuře.

⁴³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 162.

⁴⁴ Dle autorů Jiřího Svobody a Ondřeje Kličky. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 163.

Svěřenské nástupnictví je možné zřídit buď výslovně, nebo mlčky. O mlčky zřízené svěřenské nástupnictví se jedná v případě, kdy není výslovně stanoveno zůstavitelem, kdo má být svěřenským nástupcem. To spočívá v tom, že zůstavitel povolá předního dědice na určitou dobu, nebo že zakáže přednímu dědici pořizovat o tom, co mu zůstavitel zanechal jako dědictví, aniž by učinil výslovné opatření, kdo má později nastoupit na jeho místo.⁴⁵ V případě, že přednímu dědici je zůstavitelem zakázáno pořizovat o dědictví, budou svěřenskými nástupci dědici předního dědice podle zákonné dědické posloupnosti. Když by těchto dědiců nebylo, dědictví by připadlo státu jako odúmrt'. Pokud by přední dědic o zděděném majetku pořídil pro případ smrti, bylo by toto jeho právní jednání neplatné. V druhém případě, tzn. když je přední dědic povolán na určitou dobu, budou následnými dědici zákonní dědici zůstavitele.

Zbylé zřízení svěřenského nástupnictví je učiněno výslovně, a to níže uvedenými způsoby v následujících podkapitolách.

4.1.1 Povolání následného dědice

Jedná se o případ, kdy zůstavitel povolá přednímu dědici dědice následného. V tomto případě zůstavitel zbavuje předního dědice možnosti pořizovat o zděděném majetku. Tento zákaz však není absolutní. Přední dědic by mohl pořizovat o zděděném majetku v případě, kdyby všichni ustanovení následní dědici zemřeli, pokud se jedná o osoby fyzické nebo zanikly, jedná-li se o osoby právnické, v takovém případě by zaniklo i svěřenské nástupnictví zřízené zůstavitelem.

4.1.2 Povolání dědice, který v době smrti zůstavitele ještě není

Zde se jedná o situaci, kdy zůstavitel povolá za dědice osobu, která v době jeho smrti ještě nežije. Pokud se jedná o právnickou osobu, která v době smrti zůstavitele ještě nevznikla, je taková osoba způsobilým dědicem, pokud vznikne do jednoho roku od zůstavitelovy smrti. Toto nařízení svěřenského nástupnictví nemůžeme zaměňovat s případem, kdy zůstavitel určí jeho dědicem nascitura či pokud zřizuje nadaci, nadační fond, ústav či svěřenský fond. Nasciturus v okamžiku jeho narození (za podmínky, že se narodí živý) a nadace aj. v době jejich vzniku, jsou způsobilými bezprostředními dědici, a nejedná

⁴⁵ HORÁLEK, V., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*, 2. doplněné vydání. Praha: Linde, 2014, s. 384.

se tak ani v jednom případě o svěřenské nástupnictví. O tento způsob zřízení svěřenského nástupnictví se jedná v případě, kdy fyzická osoba není ani počata.

4.1.3 Zůstavitel povolá dědice s podmínkou

Pokud povolá zůstavitel dědice pod určitou podmínkou bez učinění dalšího výslovného opatření, tak i takové ustanovení v pořízení pro případ smrti se pokládá za zřízení svěřenského nástupnictví. V pořízení pro případ smrti může být stanovena jak podmínka odkládací, tak rozvazovací. Jako podmínku obecně chápeme vedlejší ujednání v právním jednání, kterým se právní následky takového jednání činí závislé na určité skutečnosti či události, u níž není jisté, zda nastane.⁴⁶ Podmínka tedy může nastat či vůbec nemusí. Aby se stal dědic svěřenským nástupcem, závisí na splnění podmínky, kterou stanovil zůstavitel. Pokud je povolán dědic s odkládací podmínkou, je dědic takto povolán svěřenským nástupcem a dědí, jakmile dojde ke splnění podmínky. Pokud je dědic povolán s rozvazovací podmínkou, je v právním postavení dědice předního do té doby, než nastanou účinky podmínky rozvazovací. Podmínek může být stanoveno i více, a to jak v alternativní tak kumulativní podobě. Kumulativními podmínkami rozumíme případy, kdy jsou splněny všechny stanovené podmínky. U alternativních podmínek postačuje, aby byla splněna jen jedna podmínka z několika stanovených.

4.1.4 Zůstavitel povolá dědice s doložením času (§1513 OZ)

Doložení času je vedlejší ujednání v právním jednání, u kterého jsou právní následky závislé na určité skutečnosti či události, u které je jisté, že nastane a kdy nastane, na rozdíl od podmínky, u které ani nevíme, zda nastane. Stejně jako v podmínce, tak i zde rozlišujeme doložení času jako rozvazovací či odkládací. Doložení času v pořízení pro případ smrti můžeme uložit několika způsoby, nejlépe určením konkrétního časového úseku, a to buď určením délky jeho trvání (např. deset let od určitého data), nebo stanovením konkrétního data, kdy má časový úsek započít a kdy skončit.

4.2 Subjekty svěřenského nástupnictví

Ve svěřenském nástupnictví vystupuje zůstavitel, přední dědic a svěřenský nástupce. Tyto termíny dobře odlišují institut svěřenského nástupnictví od institutu náhradnictví a

⁴⁶ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 165.

nemusí se tak používat cizí terminologie, ve které se přední dědic označuje jako institut či fiduciář a svěřenský nástupce jako substitut či fideikomisář. V české terminologii se také používají termíny v celku toporné, a to přední dědic a zadní dědic nebo dědic a poddědic.

Zůstavitelem je fyzická osoba, jejíž práva a závazky přecházejí po smrti zůstavitele na dědice. Přední dědic je dědicem zůstavitele, na kterého dědictví po zůstaviteli přejde. Přední dědic má však pouze právo požívací, pokud zůstavitel neurčí jinak. Po smrti předního dědice či za splnění jiných podmínek přechází dědictví na svěřenského nástupce, který je však také dědicem zůstavitele, nikoli předního dědice.

4.2.1 Dědická způsobilost

Způsobilost být svěřenským nástupcem je stejná jako dědická způsobilost, odlišnost se vztahuje pouze k momentu, ke kterému je způsobilost být dědicem rozhodná, a je tedy požadováno její splnění.⁴⁷ Následnému dědici postačuje být způsobilým dědicem až v době, kdy nastane okamžik, ve kterém se má stát dědicem. Přední dědic musí toto kritérium splňovat již v době smrti zůstavitele.

Smrt zůstavitele, existence pozůstalosti, právní důvod dědění a způsobilost dědice patří k předpokladům dědění. Dědicem může být jak fyzická, tak právnická osoba.⁴⁸ U právnické osoby je nutné v případě, že ještě neexistuje, aby vznikla do jednoho roku od smrti zůstavitele. U fyzické osoby není potřeba způsobilost k právním úkonům, jelikož k přechodu majetku na dědice dochází přímo na základě zákona. V dědickém řízení je však potřeba, aby taková osoba byla zastoupena, protože v rámci řízení je nutné určité právní úkony činit. Dědickou způsobilost můžeme dělit na způsobilost absolutní a relativní. A právě tyto požadavky, a to jak na způsobilost absolutní, tak relativní, musí splňovat i dědic následný.

Absolutní dědickou způsobilost nalezneme v ustanovení § 1479 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze kterého vyplývá, že není možné, aby dědil ten, kdo zemřel před zůstavitelem, anebo současně s ním.

⁴⁷ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 162.

⁴⁸ SCHELLE K., SCHELLEOVÁ I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. s.43.

Relativní dědická způsobilost vykazuje zejména znaky subjektivní povahy, a to ze strany dědice i zůstavitele. Tento prvek umožňuje vyloučit potencionálního dědice, a to z důvodu naplnění podmínek uvedených v ustanoveních § 1481 a 1482 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, kde je uvedený výčet skutečností, které vylučují možnost stát se dědicem. Jedná se o tyto následující skutečnosti zavrženíhodného jednání dědice vůči zůstaviteli.

Z dědického práva je vyloučen ten, kdo se dopustil spáchání úmyslného trestného činu vůči zůstaviteli, jeho předku, potomku či manželu, či spáchání zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, ledaže by mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.

Dalším důvod se týká jen manžela zůstavitele. Manžel zůstavitele je vyloučen z dědického práva, pokud v den smrti zůstavitele probíhá rozvod manželství na návrh zůstavitele z důvodu, že se manžel dopustil na zůstaviteli domácího násilí. Toto ustanovení se v občanském zákoníku vyskytuje nově oproti dřívější úpravě.

Z dědického práva je možné vyloučit i rodiče, pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, z důvodu toho, že její výkon zneužíval či tuto odpovědnost závažným způsobem zanedbával.

4.2.2 Práva a povinnosti subjektů svěřenského nástupnictví

Ve svěřenském nástupnictví se vyskytuje řada po sobě následujících dědiců, a to k jednomu majetku. Z toho důvodu zde může dojít ke konfliktům, a to hlavně mezi předním dědicem a svěřenským nástupcem. Zákonodárce proto v zákoně stanovil určitá pravidla, kterými se musí dědici řídit, aby se těmto konfliktům předcházelo.

4.2.2.1 Práva a povinnosti předního dědice

Přední dědic je dědicem zůstavitele, a proto se také stane vlastníkem zůstavitelova majetku na určitou dobu a z tohoto důvodu má přední dědic určitá práva a povinnosti. Rozsah nakládání předního dědice s dědictvím však zaleží i na vůli zůstavitele, který může určit, zda svěří přednímu dědici právo volně nakládat se zděděným majetkem, anebo tak neučiní a právo předního dědice bude omezeno na právo poživací. Pokud zůstavitel neumožní přednímu dědici s majetkem volně nakládat, potom bude jeho právo nakládat se zděděným majetkem omezené. Hlavním důvodem tohoto omezení je, aby nedošlo ke

zmenšení tohoto majetku, k jeho podstatným změnám nebo dokonce k jeho zatěžování. Vlastnické právo předního dědice k pozůstalosti je omezeno na práva a povinnosti, které má poživatel.⁴⁹ Poživací právo, které má k pozůstalosti přední dědic obsahuje právo zděděný majetek užívat, brát z něj plody a užitky.⁵⁰ Jako poživatel má však povinnost šetřit podstatu věci, věc udržovat ve stavu, v jakém ji převzal a hradit veškeré náklady na udržení věci. Pokud o věc přední dědic pečuje jako řádný hospodář, tedy s nezbytnou loajalitou a s potřebnými znalostmi a pečlivostí a hodnota věci se bez jeho zavinění zmenší, neodpovídá za toto zmenšení následnému dědici.

Pokud nemá přední dědic souhlas zůstavitele se zděděným majetkem volně nakládat, tak má přední dědic právo zděděný majetek zcizit nebo zatížit pouze v případě, pokud je to nutné k úhradě dluhů zůstavitele.⁵¹ Věc může přední dědic zcizit či zatížit jen se souhlasem svěřenského nástupce. Pokud je svěřenských nástupců více za sebou, je potřeba souhlasu všech. Tento souhlas musí mít formu notářského zápisu. V případě, že souhlas není následnými dědici dán, může být nahrazen rozhodnutím soudu. V tomto případě bude rozhodovat obecný soud ve sporném řízení, nikoli pozůstalostní soud. Návrh na vydání souhlasu se zcizením či zatížením zděděné věci podává přední dědic a soud mu ve svém rozhodnutí vyhoví, pokud je to pro předního dědice potřebné vzhledem k jeho péči jako řádného hospodáře. Zároveň v případě vyhovujícího rozhodnutí soud rozhodne, jak bude naloženo s výtěžkem prodeje věci. Bere přitom v potaz zájmy svěřenského nástupce.

Přední dědic však může mít právo se zděděným majetkem volně nakládat, a to v případě, pokud tak stanoví zůstavitel výslovně v pořízení pro případ smrti. Přední dědic tak může věc zcizit či zatížit bez souhlasu svěřenského nástupce. V takovém případě může přední dědic se zděděným majetkem volně nakládat *inter vivos*, jen pořizovat o něm pro případ své smrti nebude smět.⁵² V tomto případě je potom svěřenské nástupnictví zřízeno

⁴⁹ Viz. § 1285 – 1293 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, kde nalezneme úpravu poživacího práva.

⁵⁰ Poživací právo spolu s právem užívacím zařazuje občanský zákoník mezi osobní služebnosti, viz. § 1285 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵¹ Zcizením se rozumí jakýkoliv převod vlastnického práva. Zatížením se rozumí zatížení věci jak právem obligačním, tak právem věcným.

⁵² HORÁLEK, V., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*, 2. doplněné vydání. Praha: Linde, 2014, s. 385.

pro zbytek – fideicomissum eius quod supererit a svěřenský nástupce tak nabyde z pozůstalosti pouze to, co z ní zbyde, až nástupnictví nastane.

4.2.2.2 Práva a povinnosti svěřenského nástupce

I přestože je svěřenský nástupce dědicem zůstavitele, nemá v dědickém řízení stejné postavení jako přední dědici, jelikož jeho dědické právo je odloženo, ať už v důsledku doložení času či podmínky. Svěřenský nástupce pak z tohoto výše uvedeného důvodu nemá dostatečný přehled o tom, co je předmětem dědictví, které nabyt přední dědic a tím pádem i ani o tom, co by měl nabýt po předním dědici on sám. A z tohoto důvodu je hlavním právem svěřenského nástupce požadavek o sestavení soupisu zanechaného majetku. Přední dědic bez zbytečného odkladu na žádost svěřenského nástupce tento soupis majetku sepiše či nechá sepsat. Soupis obsahuje inventář všeho, co nabyt děděním přední dědic. Náležitostí soupisu musí být datum jeho sestavení. Při sestavování tohoto soupisu může svěřenský nástupce požadovat, aby byl soupis proveden v jeho přítomnosti, může zároveň požadovat, aby byl soupis sepsán ve formě notářského zápisu nebo aby alespoň podpisy na tomto soupisu byly úředně ověřeny. Náklady plynoucí z pořízení soupisu majetku jdou k tíži dědictví, tzn. že dědici jsou odpovědní náklady zaplatit – to je však možné uskutečnit pouze do doby než je dědické řízení skončeno a za předpokladu, že jsou v pozůstalosti likvidní prostředky.

Pokud přednímu dědici nesvěřil zůstavitel právo volného nakládání se zděděným majetkem a jeho právo je omezeno pouze na právo poživatele a jakmile přední dědic překročí rámec oprávnění, nastává svěřenskému nástupci právo domáhat se ochrany u soudu proti takovým excesům předního dědice.

Jak již bylo řečeno v kapitole 4.2.2.1. *Práva a povinnosti předního dědice*, že pokud je dědictvím věc, která přináší plody a užitky, tak přední dědic by si měl počínat s péčí řádného hospodáře, aby tato věc přinášela výnosy. V opačném případě se může stát, že předmětná věc nebude přinášet takový užitek, jaký by, pokud by s ní bylo zacházeno s péčí řádného hospodáře, přinášet mohla. Svěřenskému nástupci v tomto případě vzniká právo požadovat po soudu, aby určil přednímu dědici pravidla, za jakých má věc užívat.

4.3 Předmět svěřenského nástupnictví

Předmět dědictví obecně můžeme chápat jako pozůstalost, která po zůstaviteli musí existovat – je to jeden z předpokladů dědění. Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.⁵³ Součástí dědictví jsou především věci v individuálním vlastnictví, a to věci movité a nemovité. Dále také práva i povinnosti, pokud smrtí zůstavitele nezanikly.

Svěřenské nástupnictví se vztahuje pouze k pozůstalosti nebo její části, kterou zůstavitel, který svěřenské nástupnictví v pořízení pro případ smrti zřídil, zanechal přednímu dědici. Nelze tak zřizovat svěřenské nástupnictví k majetku, který dědici nabyli jinak než v dědickém řízení po zůstaviteli.

V obecném občanském zákoníku mohla být předmětem pozůstalosti v rámci institutu svěřenského nástupnictví pouze pozůstalost celá, anebo její část, ale nikoliv konkrétní věc zůstavitele. Ta mohla být pouze předmětem odkazu. Tuto problematiku řešil soud v Rozhodnutí soudu ze dne 6. listopadu 1923, R I 933/23, kde soud rozhodl, že předmětem fideikomisární substituce může být pouze celá pozůstalost, a to dle § 531 a 532 obecného občanského zákoníku, kde se uvádí, že předmětem je souhrn veškerých práv a závazků zůstavitelových, anebo poměrný díl tohoto souhrnu, nikoliv však jen určitá peněžní částka. Ta mohla být pouze předmětem odkazu dle § 535 a 653 obecného občanského zákoníku.

4.4 Zánik svěřenského nástupnictví

K jistému zániku fideikomisární substituce vede několik událostí. Tyto jednotlivé události jsou upraveny v § 1515-1519 občanského zákoníku. Nejčastějšími z těchto událostí jsou zejména dvě. Tou první z nich, která vede k zániku svěřenského nástupnictví, je odpadnutí veškerých svěřenských nástupců, kteří by po zůstaviteli nabyli dědictví a tou druhou je to, že neexistuje případ, pro který bylo zřízeno svěřenské nástupnictví. Jsou upraveny i zvláštní případy, které vedou k zániku tohoto institutu. Výčet případů, při kterých svěřenské nástupnictví zaniká, budu rozebírat v následujícím textu této práce.

⁵³ SCHELLE K., SCHELLEOVÁ I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. s.43.

4.4.1 Neexistence svěřenských nástupců

Absence svěřenských nástupců je upravena v § 1516 občanského zákoníku. Pokud již nežije či neexistuje žádný svěřenský nástupce, svěřenské nástupnictví zaniká a poslední svěřenský nástupce se tak stává zůstavitelovým dědicem, jakožto i vlastníkem majetku, který po zůstaviteli zdědil a který přecházel v rámci svěřenského nástupnictví. Nemusí to být však osoba z řady svěřenských nástupců označená zůstavitelem za poslední. Pokud totiž v době, kdy má svěřenské nástupnictví přejít na dalšího svěřenského nástupce z řady, žádný z dalších svěřenských nástupců v tomto okamžiku není (např. nežije, neexistuje, není způsobilým dědicem, případně dědictví odmítne), svěřenské nástupnictví zanikne.⁵⁴

4.4.2 Nenastal případ, pro který bylo svěřenské nástupnictví zřízeno

Jak jsem již uvedla v kapitole 4.1.2 a 4.1.3 této diplomové práce, mezi několik možností vzniku svěřenského nástupnictví patří i to, že zůstavitel může nařídit, aby svěřenské nástupnictví přešlo jen v určitých případech. Mezi tyto případy řadíme především ustanovení dědice s podmínkou. Jak je známo podmínka jako nejistá událost však nemusí vůbec nastat, z toho vyplývá, že pokud podmínka stanovená v pořízení pro případ smrti nenastane, nenastane ani svěřenské nástupnictví, které je na její vznik vázáno. Podobně se tomu stane i v případě ustanovení dědice, který v době zůstavitelovi smrti ještě nežije či neexistuje. Tento případ je obdobou podmínky, přesněji podmínky odkládací, kdy je povolán dědic s podmínkou, že se narodí živý, pokud se jedná o osobu fyzickou nebo že vznikne, jedná-li se o osobu právnickou. Pokud taková osoba není, svěřenské nástupnictví zanikne. Svěřenský nástupce se v této situaci nestane dědicem ani v případě, pokud je nezpůsobilý dědit.

Pro názornou ukázkou zde uvádím Rozhodnutí soudu ze dne 6. prosince 1921, R II 275/21, které řešilo případ, kdy zůstavitel zanechal dědičce nemovitosti s tím, že po její smrti případnou jejímu potomstvu. Dědička se však domáhala toho, aby svěřenské nástupnictví bylo smazáno, jelikož pro svou chorobu stejně děti mít nebude. Soud tuto žádost zamítl z níže uvedených důvodů. Pokud nejsou důvody zániku fideikomisární substituce, nemůže soud umožnit výmaz substitučního práva. Soud by k tomu mohl dát souhlas pouze, pokud by případ, pro který je fideikomisární substituce zřízena, nemohl zcela určitě nastat. V tomto

⁵⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 168.

případě však existuje pouze určitá pravděpodobnost, že žadatelka nebude moci mít potomstvo.

4.4.3 Uplynutí 100 let od zřízení svěřenského nástupnictví

Jelikož zákonodárcova vůle byla i taková, aby zánik svěřenského nástupnictví byl omezen určitým časovým limitem, tak je v § 1515 odst. 2 občanského zákoníku uvedeno, že svěřenské nástupnictví zaniká uplynutím 100 let od zůstavitelovy smrti, který svěřenské nástupnictví zřídil, a to i v případě, pokud ho zůstavitel zřídil na delší dobu než je 100 let. Tento zákaz však není absolutní a existuje výjimka, že svěřenské nástupnictví tak může zaniknout i později. Tato výjimka se týká případu, kdy zůstavitel nařídí, že svěřenský nástupce má nabýt dědictví nejpozději smrtí dědice, který byl zůstavitelovým současníkem. V tomto případě svěřenské nástupnictví zaniká až když první ze svěřenských nástupců, který nebyl současníkem zůstavitele, nabyde po uvedeném dědici dědictví.⁵⁵

4.4.4 Zánik svěřenského nástupnictví v rozsahu povinného dílu

Další možností zániku svěřenského nástupnictví je jeho zánik v rozsahu povinného dílu nařízeného nezletilému dítěti, které je nezpůsobilé pořizovat. Pokud toto dítě nabude pořizovací způsobilost, svěřenské nástupnictví zaniká co do rozsahu povinného dílu. Jednou z výhod svěřenského nástupnictví je, že zůstavitel ho zřizuje v případě, kdy jeho dítě není způsobilé pořizovat pro případ smrti a bylo by zde nebezpečí, že majetek případně mimo rodinu či dokonce státu. Nezpůsobilým dítětem se zde pravděpodobně rozumí dítě do patnácti let, nikoli dítě, které bylo ve své svéprávnosti omezeno soudem. To dovozujeme z § 1518 a § 1519 občanského zákoníku, kde právě § 1518 se zabývá nezpůsobilými dětmi, které byly ve své svéprávnosti omezeny soudem, a § 1519 se zabývá ostatními případy omezení svéprávnosti.

Svěřenské nástupnictví zde zaniká co do rozsahu povinného dílu a zpravidla v momentě, kdy zůstavitelovo dítě, kterému bylo svěřenské nástupnictví zřízeno, dovrší patnácti let věku.⁵⁶ Autoři komentáře k občanskému zákoníku dovozují, že zákon zde nemá na mysli, aby nezletilý měl obecnou pořizovací způsobilost, nýbrž že postačí, aby měl

⁵⁵ FIALA, Roman, Ljubomír Drápal a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.136.

⁵⁶ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 169.

pořizovací způsobilost speciální, tedy aby byl starší alespoň patnácti let a mohl pořizovat formou veřejné listiny.⁵⁷

4.4.5 Potomci způsobilí dědit

Svěřenské nástupnictví se zřizuje také v případech, kdy dítě zůstavitele dosud nemá potomka, a opět je zde hlavním důvodem to, aby majetek zůstavitele zůstal v rodinné sféře. Pokud tedy zůstavitel zřídí svému dítěti svěřenské nástupnictví v době, kdy toto dítě nemělo dítě či jiného potomka,⁵⁸ svěřenské nástupnictví zanikne, pokud toto dítě zanechá dítě či jiného potomka způsobilého dědit.⁵⁹ V okamžiku smrti zůstavitelova dítěte je rozhodné, aby existovalo určité dítě či jiný potomek, který je způsobilý dědit a kterému tak může majetek připadnout. Rozhodné pro zánik svěřenského nástupnictví v tomto případě však není, pokud další potomek zůstavitele dědictví odmítne. Zůstavitel však může zánik svěřenského nástupnictví v pořízení pro případ smrti vyloučit, a to tak, že zůstavitel v tomto pořízení pro případ smrti vyloučí, že svěřenské nástupnictví zanikne, pokud jeho dítě zanechá potomka, který je způsobilý dědit - v tomto případě svěřenské nástupnictví nezaniká.

4.4.6 Pořizovací nezpůsobilost z důvodu omezení svéprávnosti soudem

Svěřenské nástupnictví zaniká také v okamžiku, kdy osoba, kterou soud omezil svým rozhodnutím ve svéprávnosti, svéprávnost znovu nabude. Při tomto způsobu zániku svěřenského nástupnictví, svěřenské nástupnictví zanikne navždy. K obnovení nedojde, i kdyby daná osoba byla soudem ve své svéprávnosti opět omezena. K zániku svěřenského nástupnictví dojde pouze v rozsahu, ve kterém omezená osoba nabude pořizovací způsobilost, tzn. že pokud dojde pouze ke zmírnění omezení ve svéprávnosti, a tím pádem i k rozšíření hranic, v jakých může pro případ smrti pořizovat, dojde i pouze k částečnému zániku svěřenského nástupnictví, a to právě v rozsahu získání svéprávnosti omezenou

⁵⁷ Viz. názor autorů R. Fialy, L. Drápala a kol. v díle *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.139.

⁵⁸ Potomkem rozumíme příbuzného v řadě přímé, např. vnuk, vnučka či pravnuk, pravnučka.

⁵⁹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 169.

osobou.⁶⁰ V pořízení pro případ smrti může zůstavitel výslovně stanovit, že svěřenské nástupnictví nemá zaniknout, jestliže osoba omezená nabude svéprávnost.

4.4.7 Zánik svěřenského nástupnictví nabytím dědictví osobou, která neexistovala v době zůstavitelovy smrti

Pokud je za dědice povoláno zůstavitelem v pořízení pro případ smrti několik osob a mezi těmito osobami se vyskytují i takové osoby, které v době smrti zůstavitele doposud neexistují, svěřenské nástupnictví zaniká v okamžiku, kdy dědictví nabyde první ze svěřenských nástupců, který není současníkem zůstavitele. Podstatou takového svěřenského nástupnictví je existence řady dědiců, mezi nimiž jsou jak osoby, které jsou současníky zůstavitele, tak osoby, které současníky zůstavitele nejsou. Svěřenské nástupnictví zaniká, jakmile nastane předpoklad, pro který má nabýt dědictví první z osob, které ještě v době smrti zůstavitele neexistovaly jako osoby.⁶¹

⁶⁰ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 170.

⁶¹ Tamtéž, s. 170.

5. PROCESNÍ ÚPRAVA SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ

5.1 Nabytí pozůstalosti následným dědicem

Jedním ze zvláštních druhů občanskoprávního řízení je řízení dědické, které stojí především na zásadě oficiality a na zásadě vyšetřovací. Dědické řízení je řízením nesporným, což znamená, že upravuje právní poměry účastníků a minimalizuje tak případné budoucí spory.

Podmínkou nabytí majetku dědicem je uskutečnění řízení, které je upraveno zvláštním zákonem a v němž soud, jako státní orgán, do jehož pravomoci je toto řízení svěřeno, provádí jednotlivé úkony stanovené zákonem v určitém pořadí. Výsledkem tohoto procesu je pak vydání usnesení. Tímto zvláštním zákonem a hlavním pramenem je zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Dědickým řízením se zabývá hlava třetí s názvem *Řízení o pozůstalosti*. ZŘS však není jediným zákonem, který by toto odvětví práv upravoval. V určitých případech se stále v dědickém řízení použijí určitá ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Nabytí pozůstalosti následným dědicem spadá pod dědické řízení a postupuje se v něm přiměřeně dle obecných pravidel dědického řízení. Právní úprava hovoří o místní příslušnosti, která se řídí dle místa, v němž byl zůstavitel hlášen k trvalému pobytu ke dni jeho úmrtí, a to bez ohledu na jeho faktické bydliště. Řízení je považované za zahájené okamžikem doručení návrhu na zahájení řízení soudu. Právě tato obecná ustanovení ZŘS se použijí i v případě dědického řízení o nabytí pozůstalosti následným dědicem.

Tento druh samostatného řízení neprobíhá vždy, ale pouze za splnění určitých podmínek, tj. pokud nastane případ, pro který bylo svěřenské nástupnictví zřízeno, pokud bylo dědictví omezeno doložením času či jinou podmínkou nebo jestliže dědictví má nabyt následný dědic z jiného důvodu. Je velmi důležité, aby notář, jako pověřený soudní komisař, věnoval svěřenskému nástupci procesněprávní pozornost, jakmile zjistí, že zůstavitel zanechal pořízení pro případ smrti, ve kterém je zřízeno svěřenské nástupnictví.

Předmětem takového řízení je ten stejný majetek, o kterém bylo jednáno v původním dědickém řízení a jenž byl potvrzen přednímu dědici. Následné dědické řízení tedy na původní dědické řízení navazuje.

Odlišnosti oproti původnímu řízení se zde vyskytují hlavně v okruhu osob, které majetek nabývají. Ve většině případů bude účastníkem následného dědického řízení svěřenský nástupce. Pokud však nebyla důvodem dědění smrt předního dědice, bude účastníkem následného dědického řízení i přední dědic. Pokud zůstavitel v pořízení pro případ smrti povolal i vykonavatele závěti, pak bude účastníkem následného řízení i on.

V tomto druhu dědického řízení je nutné posoudit určité skutečnosti, především to, zda odsunutí dědického práva pomínulo a potvrdit tak dědictví svěřenskému nástupci. Smyslem a účelem takového řízení je, aby bylo pozůstalostnímu soudu doloženo, že nastal tzv. casus substitutionis neboli určitý důvod stanovený zůstavitelem, aby dědictví nabyl svěřenský nástupce.⁶² Následný dědic totiž dědictví nenabývá smrtí zůstavitele, ale existencí určitého důvodu, kterým jsou především smrt předního dědice, splnění podmínky určené zůstavitelem či uplynutím stanoveného času. Poté co nastal některý z těchto případů, pro který bylo svěřenské nástupnictví zřízeno, je potřeba podat příslušnému soudu žádost o zahájení následného řízení, a to spolu s dokladem, který potvrzuje splnění tohoto případu. Tento návrh většinou podává svěřenský nástupce, ale může ho podat i kdokoliv jiný. Soud se jím bude muset zabývat, jelikož se zde použije obecné ustanovení dle dílů 1 a 2, hlavy III ZŘS. To jaké důkazy si obstará notář jako soudní komisař, záleží především na tom, čím bylo dědické právo svěřenského nástupce odsunuto. Pokud to bylo úmrtí předního dědice, notáři tak bude stačit jeho úmrtní list.

Jakmile má notář prokázané, že nastal případ, pro který bylo svěřenské nástupnictví zřízeno, je nutné, aby posoudil, zda je svěřenský nástupce způsobilý dědit a vyrozumí ho o jeho dědickém právu. Pokud svěřenský nástupce dědictví odmítne a není zde v řadě jiný svěřenský nástupce, tak svěřenské nástupnictví zaniká a soud řízení zastaví. Pokud svěřenský nástupce dědické právo přijme, je vyrozuměn notářem o možnosti uplatnění výhrady soupisu pozůstalosti. Pokud ji svěřenský nástupce uplatní, pozůstalost se bude

⁶² SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 325.

sepisovat ke dni, kterým odsunutí dědického práva pominulo. Aktiva pozůstalosti budou obsahovat jen majetek, k němuž bylo svěřenské nástupnictví zřízeno a který svěřenský nástupce má skutečně nabýt. Pasiva bude tvořit jen to, co je potřeba ještě uhradit. Pro ocenění majetku je opět rozhodný den, kterým pominulo odsunutí dědického práva. Proto bude svěřenský nástupce odpovědný za dluhy pouze do výše jím nabytého dědictví právě k tomuto dni.

V případě, že nastanou spory mezi předním dědicem a svěřenským nástupcem, není v kompetenci pozůstalostního soudu, aby je řešil během tohoto následného řízení. Tyto spory bude řešit civilní soud v rámci sporného řízení.

Zákon stanoví, že v tomto řízení se bude postupovat přiměřeně dle ustanovení prvního a druhého dílu ZŘS, přesně podle § 98 – 193.⁶³ Rozhodné skutečnosti, tedy doložení času, splnění podmínky nebo jiný důvod se posuzují ke dni, kterým pominulo odsunutí dědického práva svěřenského nástupce, a k těmto dni se také vztahují účinky rozhodnutí o pozůstalosti vydaného v tomto řízení.⁶⁴

Přední dědic může požadovat plnění po následném dědici, pokud přední dědic plnil na úhradu dluhů zůstavitele či na úhradu práva na povinný díl nepominutelnému dědici. V tomto případě bude v rozhodnutí v řízení o nabytí dědictví dědicem následný i výrok o povinnosti následného dědice přispět poměrně dědici přednímu na to, co plnil na úhradu dluhů zůstavitele nebo na úhradu povinného dílu.⁶⁵ V tomto výroku notář určí i lhůtu, ve které bude svěřenský nástupce povinen uhradit určenou částku přednímu dědici.

Předtím než notář rozhodne o tomto výroku ohledně povinnosti následného dědice přispět poměrně dědici přednímu, musí brát v potaz tyto níže uvedené skutečnosti.

Notář musí vzít na vědomí, jaký majetek nabyl přední dědic v prvním řízení a v jaké obvyklé ceně, a to z důvodu zjištění, o kolik se hodnota majetku, který přechází na dědice následného, snížila. Jestliže se hodnota majetku snížila o více, než odpovídá opotřebení

⁶³ Tzn. vždy s přihlédnutím k tomu, že příslušné ustanovení zákona lze z povahy věci použít.

⁶⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 325.

⁶⁵ Viz. § 194 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

běžnému v důsledku jeho užívání, o to méně svěřenský nástupce bude přispívat na úhradu dluhů přednímu dědici. Přední dědic mohl v prvním dědickém řízení nabýt i jiný majetek než ten, který bude přecházet v následném řízení na svěřenského nástupce, přesto mám za to, že svěřenský nástupce má povinnost přispět přednímu dědici na úhradu dluhů zůstavitele poměrnou část pouze z toho majetku, který svěřenský nástupce sám nabývá.

Notář je dále povinen zjišťovat, v jakém rozsahu zaplatil přední dědic dluhy odpovídající majetku, který přechází na svěřenského nástupce. Jestliže přední dědic uhradil pouze část těchto dluhů, pak povinnost uhradit zbylou část, přechází na svěřenského nástupce. Ten je pak zároveň povinen poměrně přispět přednímu dědici na část dluhů, kterou skutečně uhradil přední dědic.

Dále by mělo být notářem zjišťováno, jakým způsobem přední dědic dluhy zůstavitele hradil. Jestliže přední dědic užije na úhradu těchto dluhů plody či užitky, které plynou z požívání zděděného majetku, který má přejít na svěřenského nástupce, tak by se měla o tuto částku povinnost svěřenského nástupce poměrně přispět na dluhy dědici přednímu snížit. To platí i v situaci, kdy přední dědic uhradil dluhy zůstavitele ze samotného zděděného majetku, který má v následném řízení nabýt svěřenský nástupce.

Posléze notář ke dni, ke kterému pominulo odsunutí dědického práva svěřenského nástupce, zohlední jaký majetek a v jaké obvyklé ceně svěřenský nástupce nabyl, a to z toho důvodu, aby zjistil, jak se změnila obvyklá cena majetku, přecházejícího na svěřenského nástupce, v době ode dne zůstavitelova úmrtí ke dni, kterým bylo pominuto odsunutí dědického práva svěřenského nástupce.

Přesnou částku, kterou má svěřenský nástupce poměrně přispět přednímu dědici na úhradu dluhů zůstavitele, není jistě snadné určit a tento výpočet je v každém případě individuální a mohou vzniknout i případné spory mezi předním dědicem a svěřenským nástupcem. Ohledně povinnosti svěřenského nástupce přispět poměrně přednímu dědici na úhradu dluhů zůstavitele však existují i určité nevyřešené otázky. A to především otázka, jak soud vyřeší situaci, kdy má svěřenský nástupce přispět poměrně přednímu dědici na úhradu zůstavitelových dluhů, ale přední dědic je již v době následného řízení po smrti. Pokud soud ve výroku rozhodne o povinnosti uhradit poměrně dluh zůstavitele přednímu dědici, existují zde pravděpodobně dvě možnosti buď projednání této předmětné sumy v dědickém řízení po

předním dědici, nebo přisouzení této sumy přímo dědicům předního dědice, kteří jsou zároveň i účastníky následného řízení, jelikož přední dědic již nežije.

V řízení o nabytí dědictví následným dědicem se však stále nevyskytla ustálená praxe ohledně otázky o neodmítnutí následného dědice. Není zcela jasné, jestli má být následný dědic vyrozumíván o svém dědickém právu a poučován o odmítnutí dědictví již v původním řízení nebo až v řízení následném. Několik argumentů, které jsou pro vyrozumění dědice v původním řízení, nalezneme v § 6 ZŘS, ve kterém se uvádí, že účastníkem je ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno, ale i v § 110 odst. 1 ZŘS, který říká, že účastníky řízení o pozůstalosti jsou ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou dědici zůstavitele. Z těchto ustanovení vyplývá, že by bylo možné vyrozumět a poučit následného dědice o jeho dědickém právu již v původním řízení, jelikož svěřenský nástupce je také dědicem zůstavitele. Není zde řečeno, že účastníky tohoto prvního dědického řízení by měli být jen přední dědici.

Při argumentu opačném je nutno brát na vědomí, že svěřenský nástupce je sice zůstavitelovým dědicem, ale jeho právo je odsunuto na pozdější dobu. Právo svěřenského nástupce na pozůstalost vzniká až okamžikem, kdy nastal případ, pro nějž svěřenské nástupnictví bylo zřízeno a k tomuto okamžiku se posuzují i veškeré rozhodné skutečnosti. V takovém případě se však svěřenský nástupce nemůže vyjádřit, zda dědictví přijímá či odmítá a zároveň je vyloučeno, aby prohlásil, zda uplatňuje či neuplatňuje výhradu soupisu pozůstalosti, aj.

Já se však přikláním k případu prvnímu a říkám, že je vhodné a účelné se svěřenským nástupcem v původním řízení jednat, tedy vyrozumět ho o jeho dědickém právu a poučit ho o případném odmítnutí dědictví, a to v případě, je-li svěřenský nástupce v době původního řízení naživu. Pokud by svěřenskému nástupci nebyla dána možnost dědictví přijmout nebo odmítnout, vyskytla by se zde právní nejistota, a to především z nevědomosti předního dědice, zdali bude muset předmětný majetek v budoucnu předat dědici následnému. V tomto případě tak bude hlavní podstatou následného řízení objasnění toho, zda nastaly rozhodné skutečnosti, na základě kterých má svěřenský nástupce dědit a vydání rozhodnutí o nabytí dědictví následným dědicem.

5.2 Zápis svěřenského nástupnictví

Pokud přední dědic nabude od zůstavitele nemovitou nebo jinou věc, která podléhá zápisu do veřejného seznamu, je nutné zapsat do tohoto veřejného seznamu i svěřenské nástupnictví. Je tím chráněn nejen svěřenský nástupce, který má věc po předním dědici získat, ale i třetí osoby, které by mohly vstupovat do smluvních vztahů s předním dědicem. Svěřenský nástupce je chráněn zejména z toho důvodu, aby nedošlo k neoprávněnému zmenšení rozsahu dědictví.

5.2.1 Věci zapsané ve veřejném seznamu

Věci, které jsou předmětem dědictví po zůstaviteli a zapisují se od veřejných seznamů, řeší ustanovení § 1524 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Komentář uvádí, že veřejným seznamem není jakákoliv veřejnoprávní evidence, ale pouze taková, která je veřejnosti přístupná bez omezení.⁶⁶ Veřejným seznamem je např. katastr nemovitostí, letecký rejstřík, rejstřík ochranných známek aj.

Na to, co je a není veřejným seznamem, je mnoho rozdílných názorů, avšak pro účely mé práce je hlavním veřejným seznamem katastr nemovitostí, o kterém není pochyb, že veřejným seznamem je. Právě katastr nemovitostí je hlavním veřejným seznamem, do kterého se zapisuje poznámka k nemovitosti v podobě svěřenského nástupnictví. Tato poznámka je definována v § 6 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí a znamená zápis, kterým se zapisují významné informace týkající se evidovaných nemovitostí nebo v katastru zapsaných vlastníků a jiných oprávněných.⁶⁷ Poznámka se vztahuje k nemovitosti nebo k osobě. Zápis poznámky týkající se svěřenského nástupnictví je poznámkou týkající se nemovitosti a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí to řeší ve svém ustanovení v § 23 odst. 2 písm. d).

Poznámka o svěřenském nástupnictví se zapisuje do katastru nemovitostí na základě usnesení o dědictví. Svěřenské nástupnictví je na listu vlastnictví zapsáno v části D *Jiné zápisy*.

⁶⁶ FIALA, Roman, Ljubomír Drápal a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.153.

⁶⁷ Viz. § 6 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí.

Katastrální úřad je při vkladovém řízení povinen zkoumat, zda v době návrhu na vklad nebyla zapsána poznámka k nemovitosti ve formě svěřenského nástupnictví – tedy zápis, ze kterého plyne, že účastník vkladového řízení k době podání návrhu na vklad je omezen v nakládání s věcí, která je předmětem právního jednání. Jak již bylo uvedeno, pokud není přední dědic oprávněn s dědictvím volně nakládat na základě zůstaviteli vůle, jeho dispozice s dědictvím je omezena na právo poživací. Věc tak může přední dědic zcizit či zatížit pouze se souhlasem svěřenského nástupce, anebo se souhlasem soudu uděleným přednímu dědici ve formě rozhodnutí, pokud nedostal souhlas svěřenského nástupce. Katastrální úřad má pak úřední povinnost přezkoumat, zda takové náležitosti ve formě souhlasu existují či nikoli. Příslušný katastrální úřad totiž nesmí povolit vklad, aniž by vyřešil otázku, zda souhlas se zcizením nebo zatížením nemovité věci z dědictví je, nebo není nutný.⁶⁸ Vždy však platí, že každé právní jednání předního dědice týkající se zcizení či zatížení nemovité věci učiněné bez výše uvedeného souhlasu, byl-li souhlas nutný, je vůči svěřenskému nástupci bez právních účinků. Svěřenský nástupce má právo domáhat se, aby soud určil, že toto právní jednání je neúčinné a dále má také právo podat odpůří žalobu, kterou je oprávněn podat orgánu pověřenému vedením veřejného seznamu a požádat tento orgán, aby ve veřejném seznamu zapsal poznámku o dovolání se neúčinnosti právního jednání. Pokud soud svěřenskému nástupci vyhoví, je rozsudek soudu účinný i vůči třetím osobám.

5.2.2 Věci nezapsané ve veřejném seznamu

Ustanovení § 1524 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník dále řeší zápis svěřenského nástupnictví u věcí, které se do veřejného seznamu nezapisují, nebo i věcí, které ve veřejném seznamu zapsány jsou, ale není u nich uvedena poznámka týkající se svěřenského nástupnictví. Pokud přední dědic nakládá s takovou věcí způsobem, který maří či omezuje práva svěřenského nástupce bez jeho souhlasu, je svěřenský nástupce oprávněn domáhat se u soudu, aby určil, že uvedené právní jednání vůči němu nemá právní účinky. Jedná se o odpůří žalobu, ve které svěřenský nástupce vstupuje jako věřitel a která zakládá na základě rozhodnutí soudu neúčinnost právního jednání dlužníka neboli v tomto případě předního dědice. Tato neúčinnost právního jednání určená soudem zakládá právo

⁶⁸ FIALA, Roman, Ljubomír Drápal a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.153.

svěřenského nástupce domáhat se uspokojení pohledávky i z toho, co neúčinným jednáním z majetku dlužníka ušlo. Pokud to není možné, svěřenskému nástupci náleží odpovídající náhrada.

6. PRÁVNÍ ÚPRAVA SVĚŘENSKÉHO NÁSTUPNICTVÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH

6.1 Obecně

Této kapitole bych se chtěla věnovat především z následujících důvodů, které považuji za praktické a užitečné, ale i z důvodu toho, že česká právní úprava dědického práva, a to i institutu svěřenského nástupnictví se velmi inspirovala touto zahraniční právní úpravou, ať už v minulosti, či při tvorbě nového občanského zákoníku.

Znalost právních předpisů jiných států, které upravují dědické právo, je důležitá především pro notáře, kteří se s tímto právním odvětvím setkávají den co den. Hlavním důvodem je především nutnost použití cizího práva při vyřizování dědické agendy s tzv. cizím prvkem. Dalším důležitým důvodem znalosti cizích právních předpisů je možnost srovnání cizích právních úprav, což umožňuje pochopit lépe vlastní úpravu a odhalit tak její pozitiva či negativa.

Dalším důvodem, proč jsem do své práce zařadila tuto kapitolu, je i historický kontext, jelikož právě nová úprava svěřenského nástupnictví v občanském zákoníku čerpala z různých historických právních předpisů, a to především z obecného občanského zákoníku, který v pozměněné podobě funguje v Rakousku dodnes.

6.2 Rakouská republika

Staré rakouské právo v obecném občanském zákoníku neboli německy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch prokázalo v praxi neočekávanou životnost a ve velké míře překonalo druhou světovou válku a dokonce i v dnešní době, v obměněné a přetvořené podobě, tvoří základ právního řádu v dnešním Rakousku.⁶⁹ ABGB je vzhledem ke kontinuitě nejstarší v současné době platnou kodifikací. ABGB platil na našem území v první polovině 20. století, posléze byl nahrazen zákonem č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

⁶⁹ ORGIS, W.: Die Rechtsentwicklung in Österreich 1848-1918. Wien: Verlag der ÖAW, 1975, s. 545.

Jak můžeme vidět, ABGB se od počátku 20. století příliš nezměnil. Dědické právo je upraveno v § 531 až 824 ABGB, což přibližně odpovídá obecnému občanskému zákoníku. Postupem času bylo provedeno několik novelizací, avšak pouze málo se jich dotklo dědického práva. Jedna z novel zrušila například institut rodinného svěřenství. Zbylé novely nebyly až tak rozsáhlé.

Institut svěřenského nástupnictví neboli německy Fideikommissarische je upraven v rakouském občanském zákoníku ABGB, a to v § 608 a násl. a jeho ustanovení týkající se tohoto institutu se neliší od obecného občanského zákoníku. Tento institut spočívá v tom, že zůstavitel v závěti ustanoví předního dědice (něm. „Vorerbe“). Zůstavitel zároveň stanoví, že při splnění určité podmínky, tzv. casus substitutionis, případně pozůstalost dědici náhradnímu (něm. „Nacherbe“). Casus substitutionis spočívá dle § 608 ABGB zpravidla v úmrtí předního dědice, tj. náhradnictví mortis causa nebo v něčem jiném, jako je např. dosažení zletilosti.⁷⁰ U fideikomisární substituce mortis causa se jedná o ustanovení více postupných dědiců té samé pozůstalosti, a to tím způsobem, že přední dědic je ustanoven bezpodmínečně, ale s omezením, kdežto poddědic je ustanoven sub contitione, ale bez omezení. V případě nejvíc využívaného náhradnictví mortis causa nabude dědic zůstavitele pozůstalost na celý svůj život a poddědicovi pozůstalost připadá až po smrti předního dědice. Dožije-li se tedy poddědic smrti předního dědice, nabývá pozůstalostní jmění jako dědic zůstavitele nikoliv předního dědice – dochází tak k transmisi dědického práva.⁷¹

6.3 Spolková republika Německo

Další zemí, kterou jsem si vybrala pro srovnání, je Spolková republika Německo. Tuto zemi jsem vybrala z toho důvodu, že se jedná o sousedící stát a že německý občanský zákoník - Bürgerliche Gesetzbuch, ve zkratce BGB platí již od 18.8.1896. V Německu však nevládl komunistický režim, a proto v BGB byly zachovány veškeré tradiční instituty dědického práva. BGB se dědickému právu věnuje v hlavě páté, kromě toho se mu věnuje i pár dalších samostatných právních předpisů. Právě i BGB bylo použito jako vzor při tvorbě nového občanského zákoníku, jak vyplývá z důvodové zprávy našeho občanského zákoníku.

⁷⁰ Rouček, F., Sedláček, J.: *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, díl. 3, 1. Vydání, Praha, 1936, s. 175.

⁷¹ KUČERA, Robert. *Dědictví*. Praha: Linde, 2001, s. 116.

Když nahlédneme do tohoto německého kodexu, můžeme vidět, že úprava dědického práva je podrobnější vzhledem k počtu ustanovení. To se týká i fideikomisární substituce, kterou se zabývá § 2100 až 2146 BGB, oproti 12 ustanovením týkajících se svěřenského nástupnictví v našem občanském zákoníku.

Ihned v úvodním ustanovení BGB v § 2100 nalezneme definici fideikomisární substituce, ze které vyplývá, že zůstavitel může určit osobu, která se má stát následným dědicem, a to po smrti dědice předního. V následujících paragrafech nalezneme přesně popsané nejčastější skutečnosti, na základě kterých přechází majetek zůstavitele po předním dědici na dědice následného. Mezi ně patří smrt předního dědice či určitá skutečnost předvídaná zůstavitelem. Stejně jako český občanský zákoník umožňuje BGB zřídit fideikomisární substituci, buď výslovně, anebo mlčky. Rozdíl mezi občanským zákoníkem a BGB nalezneme v ustanoveních ohledně zániku svěřenského nástupnictví. BGB zánik fideikomisární substituce neřeší. Nalezneme zde pouze jedinou zmínku, která říká, že fideikomisární substituce od uplynutí lhůty třiceti let je neúčinná. Naš občanský zákoník v tomto ustanovení našel zdroj inspirace, avšak tuto lhůtu stanovil podstatně delší, a to sto let, jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách. Mnohem důkladněji a přesněji je v BGB řešen obsah fideikomisární substituce neboli práv a povinností účastníků tohoto institutu.

Když shrneme výše uvedené informace o BGB v porovnání s českým občanským zákoníkem, dospějeme k závěru, že BGB je mnohem propracovanější a kvalitnější soukromý kodex, co se týče dědického práva, a to ať z pohledu počtu ustanovení, které se zde vyskytují, tak z jejich propracovaného detailního obsahu, jelikož BGB zahrnuje do svého textu zákona i řešení určitých situací, což je velmi užitečné při použití tohoto institutu v praxi.

7. ZÁVĚR

Dědické právo upravuje právní vztahy, které vznikají po smrti fyzických osob při přechodu jejich majetku na právní nástupce. Dědění je dokonce zakotveno v článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Svěřenství jako institut dědického práva znamená především uchování rodinného majetku napříč generacemi a je známý již přes dva tisíce let. V současné době je zakotven v právních rádech většiny západních zemí. Svěřenskému nástupnictví jsem se ve své diplomové práci věnovala z toho důvodu, že ho považuji za nástroj v dědickém právu užitečný a v dnešní době zároveň nezbytný, proto jsem svojí prací chtěla přiblížit fungování a význam tohoto institutu.

Institut svěřenského nástupnictví lze považovat za institut staronový z důvodu toho, že na stejném principu fungoval v historii a jeho aplikace tak může navazovat na praxi dřívější, avšak s ohledem na změny v občanském a rodinném životě, ke kterým v posledních desetiletích došlo. Především z důvodu toho, že proměny práva dědického jsou přímo závislé na společenských změnách, ke kterým v průběhu času postupně dochází. Změna v nové úpravě dědického práva nastává především v tom, že se klade důraz na vůli zůstavitele. Hlavně z tohoto důvodu byl zřízen, mimo jiné, institut svěřenského nástupnictví, jako mezigenerační transfer majetku, posilující vůli zůstavitele. Ovšem v praxi bude záležet především na lidech, do jaké míry se budou chtít vzdálit od minulé právní úpravy a použít institut v současné praxi ne až tak známý. Na použití svěřenského nástupnictví bude mít vliv mnoho faktorů, a to především osobní stav zůstavitele, skladba jeho majetku, ale i existence či výběr vhodných následných dědiců. Velký důraz je kladen také na notáře jako soudního komisaře, jehož zkušenosti jsou velmi cenné, a to především z důvodu formulace projevu vůle zůstavitele.

Závěrem bych chtěla shrnout jednotlivé části mé diplomové práce.

Z první části mé práce je vidět, jak se postupem času měnila podoba svěřenského nástupnictví v jednotlivých kodexech civilního práva, počínaje antickým Římem, po středověk a konče civilními kodexy na území dnešní České republiky. V rámci tohoto porovnání můžeme vidět, jaké podoby institut svěřenského nástupnictví měl, jak se vyvíjel, ale i v jakých dobách došlo k jeho zrušení. Můžeme zde pozorovat i v jakých obdobích byl

kladen největší důraz na vůli zůstavitele. Vůle zůstavitele a vlastně celkově dědické právo bylo oslabeno občanskými zákoníky z roku 1950 a 1964. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník nám však přinesl obnovení autonomie vůle zůstavitele a znovuzavedení institutu svěřenského nástupnictví, který se v různých podobách vyskytoval již od dob starého Říma. Jak můžeme v této části diplomové práce pozorovat, nový občanský zákoník se navrácí k tradičním hodnotám.

Na předchozí část navazuje část druhá, ve které se věnuji institutům podobným svěřenskému nástupnictví či těm, které se svěřenským nástupnictví určitým způsobem souvisí, a to hlavně z důvodu pomoci objasnění svěřenského nástupnictví. Věnovala jsem se zde i otázce významu svěřenského nástupnictví a jeho zařazení do současné právní úpravy. Ve druhé části je řešeno, jaká pozitiva či negativa v institutu svěřenského nástupnictví spatřuji. Ve výsledku mohu říci, že z mé strany převažují pozitiva.

Střed diplomové práce neboli čtvrtá a pátá část se věnuje současné úpravě svěřenského nástupnictví, tedy jeho vzniku, subjektům, předmětu a zániku. Kromě hmotněprávní stránky se ve své práci zabývám i stránkou procesněprávní, tedy následným dědickým řízením spolu se zápisem do veřejných seznamů.

Poslední část diplomové práce se zabývá srovnáním jednotlivých právních úprav dědického práva. Porovnávám zde právní úpravu České republiky s právními úpravami Německa a Rakouska, a to především z důvodu jejich stejného umístění ve střední Evropě, ale i z důvodu společné historie. Z této části práce vyplývá, že nový občanský zákoník se inspiroval v civilních kodexech evropských států. Především se inspiroval rakouským ABGB a německým BGB a přináší tak nový pohled nejenom na dědické, ale i na celé soukromé právo. Z porovnání je zřejmé, že právní úprava německého a rakouského dědického práva je mnohem podrobnější než právní úprava česká.

Cílem této diplomové práce je přiblížit institut svěřenského nástupnictví a poukázat na některé sporné otázky, které se mohou vyskytnout při použití tohoto institutu a které se vyskytují především v praxi při následném dědickém řízení, jelikož institut svěřenského nástupnictví ještě není v současné době institutem často používaným. Dle mého názoru veškerá diskuze na toto téma bude velmi užitečná, jelikož užití svěřenského nástupnictví v praxi nebude postupem času žádná neobvyklá věc, a to především z důvodu užitečnosti

tohoto institutu. Domnívám se, že tento institut se stane v brzké době velmi atraktivním, jelikož poskytuje užitečné možnosti, které berou v potaz především autonomii vůle zůstavitele a potřeby dnešní společnosti.

Seznam zkratek

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002.
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

Zákon č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 179/1924 Sb., o zrušení svěřenství.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

Důvodové zprávy:

ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

Judikatura:

Rozhodnutí soudu ze dne 6. prosince 1921, sp. zn. R II 275/21.

Rozhodnutí soudu ze dne 6. listopadu 1923, sp. zn. R I 933/23.

Komentáře:

BAREŠOVÁ, E., BLÁHOVÁ, I., DOUBEK, P., JANEČEK, B., NEDVÍDEK, L., Katastrální zákon: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-703-4.

FIALA, Roman, Ljubomír Drápal a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-570-1.

NESNÍDAL, Jiří. *Občanský zákoník I. s komentářem: zákon č. 89/2012 Sb. Český Těšín: Poradce, 2012. ISBN 978-80-7400-423-0.*

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-369-2.

Monografie:

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-292-9.

BEDNARŽÍKOVÁ, Barbora. *Svěřenské fondy: institut pro uchování a převody rodinného majetku.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-938-8.

BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001.* Praha: C.H. Beck, 2001. *Zákony s poznámkami* (C.H. Beck). ISBN 80-7179-590-9.

DVOŘÁK, Jan, Karel MALÝ a Karolina ADAMOVÁ. *200 let Všeobecného občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-753-7.

ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-013-4.

GAIUS a Jaromír KINCL. *Učebnice práva ve čtyřech knihách: [Institutiones].* Přetisk vyd. z r. 1981. Brno: Masarykova univerzita, 1999. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 978-80-7380-054-3.

GURSKY, Karl-Heinz. *Erbrecht.* München: C. F. Müller, 2010.

HORÁLEK, V., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*, 2. doplněné vydání. Praha: Linde, 2014. ISBN 978-80-7201-948-9.

KUČERA, Robert. *Dědictví*. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-271-1.

MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-79-0.

ORGIS, W.: *Die Rechtsentwicklung in Österreich 1848-1918*. Wien: Verlag der ÖAW, 1975.

PLECITÝ, Vladimír, Josef VRABEC a Josef SALAČ. *Základy občanského práva*. 5., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-293-6.

ROHLFING, Hubertus. *Erbrecht in der anwaltlichen Praxis*. 2. Aufl. Bonn: DeutscherAnwaltVerlag, 1999. ISBN 3-8240-0174-8.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J.: *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, díl. 3, 1. Vydání, Praha, 1936.

RYŠÁVKOVÁ, Veronika. *Nový občanský zákoník úplně pro všechny*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5157-3.

SCHELLE K., SCHELLEOVÁ I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. ISBN 978-80-7201-931-1.

SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. Právo pro denní praxi (Computer Press). ISBN 978-80-251-1659-3.

SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a Jana SVEJKOVSKÁ. *Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-423-0.

SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Československý kompas v Praze, 1946.

SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-266-3.

WELLECH, Eliška. *Vyznejte se v dědickém řízení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. Brno: BizBooks, 2014. ISBN 978-80-265_0218-0.

Články:

DADUOVÁ, M., HORÁK, O., Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. Ad Notam, 2016, roč. 22, č. 1, ISSN: 1211-0558.

DUDA, R., Dědické řízení v Rakousku. Ad Notam, 2008, roč. 14, č. 5, ISSN: 1211-0558.

NOVOBILKSÝ, V., Svěřenské nástupnictví v řízení o pozůstalosti. Ad Notam, 20016, roč. 22, č. 6, ISSN: 1211-0558.

Jiné:

Úprava dědického práva v novém občanském zákoník | epravo.cz. *EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbírka zákonů, judikatura, právo* [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 05.09.2017]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-dedickeho-prava-v-novem-obcanskem-zakoniku-78510.html>.

Svěřenské nástupnictví

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje institutu svěřenského nástupnictví neboli fideikomisární substituci. Tento institut byl do právního řádu České republiky zaveden zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Institut svěřenského nástupnictví je součástí soukromého práva, konkrétně práva dědického, které nalezneme ve třetí hlavě části třetí občanského zákoníku. Svěřenské nástupnictví pomáhá upravit majetkové a rodinné poměry, a to především uchováním a převody rodinného majetku pro soukromé účely v souvislosti s aktuálními potřebami dnešní společnosti. Tento institut je v dnešní době institutem velice praktickým, jelikož umožňuje zůstaviteli lépe nakládat se svým majetkem pro případ své smrti, protože umožňuje pro zůstavitelem předvídané situace určit osoby, které mají vstoupit na původní místo dědice určeného v pořízení pro případ smrti.

V první části se diplomová práce zabývá vznikem institutu svěřenského nástupnictví, jeho vývojem a jeho různými podobami, ve kterých se tento institut vyskytoval v jednotlivých historických obdobích.

Součástí druhé části je seznámení se s instituty soukromého práva, především práva dědického, které s institutem svěřenského nástupnictví souvisí nebo s tímto institutem mají určité společné znaky. Tato část se zabývá i podstatou a významem tohoto institutu jak z jeho pozitivní, tak i z negativní stránky.

Ve třetí a čtvrté části se diplomová práce věnuje současné právní úpravě svěřenského nástupnictví, a to jak úpravě hmotněprávní, tak procesněprávní.

Poslední částí této diplomové práce je porovnání s právními řády Německa a Rakouska, a to nejen z důvodu toho, že Rakousko a Německo jsou součástí střední Evropy stejně jako Česká republika, ale především z důvodu společných historických kořenů a ovlivnění právní úpravy dědického práva těmito zeměmi jak v minulosti, tak i v současnosti.

Fideicommissum

Abstract

The diploma thesis addresses the institute of fideicommissum or fideicommissary substitution which was reintroduced in the legal order of the Czech Republic by the new Civil Code No. 89/2012 Coll.

The institute of fideicommissum is part of private law, in particular of inheritance law, which can be found in Chapter 3, Part 3 of the Civil Code. Fideicommissum assists to adjust property and family relations, in particular by preserving and transferring family assets for private purposes in accordance with the current needs of today's society. The institute is nowadays very practical as it enables a testator to dispose of his/her property in a better way in the event of his/her death as it allows the testator in predictable situations to appoint any persons who are to take the position of the original heir specified in the last will and testament in the event of heir's death.

The first part of the thesis focuses on the creation of the institute of fideicommissum, its development and its various forms in which the institute occurred throughout the history.

The second part of the thesis introduces institutes of private law, in particular inheritance law which is linked with the institute of fideicommissum or has some common features. This part deals with the essence and significance of this institute, both from its positive and negative aspects.

The third and fourth parts of the thesis focus on the current legal regulation of fideicommissum, both by the regulation of substantive and procedural law.

The last part of the diploma thesis compares this institute with the legal orders in Germany and Austria, not only due to the fact that Austria and Germany are part of central Europe as is the Czech Republic, but also due to the common historical roots and the influence of the legal regulation of inheritance law by these countries not only in the past, but also at present.

Klíčová slova

Dědické právo, fideikomisární substituce, svěřenské nástupnictví.

Keywords

Inheritance law, fideicommissum, fideicommissary substitution.